

**İLK VE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
SINAV STRESİNİ ATMAK İÇİN YAPTIKLARI
RİTÜELİSTİK UYGULAMALAR**

Yüksek Lisans Tezi

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

Eskişehir 2025

**İLK VE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SINAV STRESİNİ ATMAK
İÇİN YAPTIKLARI RİTÜELİSTİK UYGULAMALAR**

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Çiğdem KARA

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ'nün “İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınav Stresini Atmak İçin Yaptıkları Ritüelistik Uygulamalar” başlıklı tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	

.....
Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürü

ÖZET

İLK VE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SINAV STRESİNİ ATMAK İÇİN YAPTIKLARI RİTÜELİSTİK UYGULAMALAR

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2025

Danışman: Prof. Dr. Çiğdem KARA

Yapılan bu tez çalışmasında ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin tabu, totem, fetiş, uğur ve ritüel kavramlarını bilip bilmedikleri, biliyorlarsa nereden ve ne zaman öğrendikleri; ne gibi durumlarda totem, ritüel yaptıkları, hangi durumlarda yanlarında fetiş nesnesi taşıdıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda öğrencilerin totem, tabu, ritüel, uğur ve fetiş kavramlarını kaç yaşında öğrendikleri ve içselleştirdikleri ortaya konulmuş ve sınav stresini yenmek, daha başarılı olmak veya daha kalıcı öğrenmeler sağlayabilmek için ne gibi inanışlara sahip oldukları öğrenilmiş, varsa fetiş nesnelerinin görselleri eklenmiştir. Bu tezde öğrencilerin özellikle eğitim hayatlarında ve sınav süreçlerinde psikolojik sınav baskısını ve stresi yönetebilmek, kendilerini daha başarılı hissedebilmek ve motivasyonlarını artırabilmek için ne tür tabu, uğur, fetiş nesnesi ve ritüellerden faydalandıkları öğrencilere sorulmuş ve alınan cevaplar folklorik bir bakış açısı ile sunulmuştur. Tez çalışması esnasında kişilerin esas ismine yer verilmemiş, kişisel olarak sadece eğitim gördüğü sınıf ve cinsiyet sorulmuştur. Öğrencilerden cevap alınırken yapılandırılmış soru formu kullanılmış ve çoklu dijital kanallarla (WhatsApp, Zoom, Google Meet) iletişim kurularak öğrencilere Google Formlar üzerinden hazırlanan dijital soru formları iletilmiştir. Bunların haricinde iki öğrenci ile de daha detaylı cevaplar alınmak üzere yüz yüze soru formu uygulanmıştır. Öğrencilerden isterlerse fetiş nesnelerinin fotoğraflarını tezde paylaşmak üzere gönderebilecekleri söylenmiş ve bu doğrultuda iletilen görsellere tezde yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tabu, Ritüel, Uğur, Fetiş nesnesi, Sınav kaygısı.

ABSTRACT

RITUALISTIC PRACTICES PERFORMED BY PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS TO COPE WITH EXAM STRESS

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

Department of Turkish Language and Literature

Graduate School of Anadolu University, 2025

Supervisor: Prof. Dr. Çiğdem KARA

In this thesis study, students at the primary and secondary education levels were asked whether they know the concepts of taboo, totem, fetish, luck, and ritual; if they do, where and when they learned them; in what situations they perform totems and rituals; and under what circumstances they carry fetish objects with them. Based on the responses obtained, the study reveals the ages at which students learn and internalize these concepts. Furthermore, it examines the beliefs students hold to overcome exam stress, achieve greater academic success, or enhance long-term learning, and includes visual representations of their fetish objects when shared. The research focuses on understanding what kinds of taboos, lucky objects, fetish items, and rituals students rely on to manage psychological exam pressure, feel more confident in their academic abilities, and increase their motivation. The findings are presented from a folkloric perspective. During the study, participants' real names were not used; only their gender and school grade were recorded. Structured questionnaires were used to collect data. Students were reached through multiple digital platforms (WhatsApp, Zoom, Google Meet), and digital questionnaires were distributed via Google Forms. In addition, two students were interviewed face-to-face to obtain more in-depth responses. Students were also given the option to submit photographs of their fetish items for inclusion in the thesis, and such visuals were incorporated accordingly.

Keywords: Taboo, Ritual, Lucky Charm, Fetish object, Exam anxiety

ÖNSÖZ

“İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınav Stresini Atmak İçin Yaptıkları Ritüelistik Uygulamalar” adlı tez çalışmasında öğrencilerin bahsi geçen kavramları kimden ve ne zaman öğrenip hangi durumlarda ve ne şekilde uyguladıkları üzerinde durulmuştur. Tez çalışması gerçekleştirilirken ilkokul ve ortaokuldan farklı yaş gruplarında öğrencilere yapılandırılmış soru formları iletilmiş ve bunun neticesinde öğrencilerin sınav stresinden uzaklaşmak, kendilerini daha başarılı hissetmek veya motivasyonlarını artırmak amacıyla ne tür tabu, ritüel, uğur ve fetiş nesnelerinden faydalandıkları tespit edilmiş, elde edilen sonuçlar grafiklerle de analiz edilerek tablo hâline getirilmiş ve folklorist bir bakış açısı ile tezde sunulmuştur.

Tez çalışması beş ana bölümden oluşmaktadır: 1. Bölüm Giriş (Konu ve kapsam, amaç, yöntem, sınırlılıklar, konu üzerine yapılmış çalışmaları içermektedir.) 2. Bölüm Kavramsal Çerçeve (Bu bölümde tabu, ritüel, uğur ve fetiş nesnesi gibi kavramların özelliklerine, ayrıntılarına ve eğitim hayatındaki yansımalarına değinilmektedir.) 3. Bölüm Bulgular (Bu bölümde öğrencilerin cevapları ekseninde oluşturulan grafiklere yer verilmektedir.) 4. Bölüm Bulguların Değerlendirilmesi (Bu bölümde verilen cevapların bir analizi yapılarak sonuca ulaşılmıştır.) son olarak 5. Tartışma ve Sonuç şeklinde akış sağlanmaktadır. Tez çalışmasının en sonunda “Ekler” bölümü bulunmaktadır ve bu bölümde dijital yapılandırılmış soru formlarına verilen cevaplardan bir örnek, bir detaylı görüşme soru ve cevapları, etik kurul onay formu ile fetiş nesnelerinin görselleri yer almaktadır.

Tezim için konu tespitinden itibaren gerek kaynak önerisinde bulunan gerekse tez yazım sürecimde yazdıklarımı kontrol ederek bana faydalı geribildirimlerde bulunan tez danışman hocam Prof. Dr. Çiğdem Kara’ya, öğrencilerine hazırlamış olduğum dijital soru formları ileterek tezime katkı sağlayan arkadaşım Rabia Ayar’em’e ve diğer öğretmen arkadaşlarıma, iş esnasında tezimi yazmam için bana alan sağlayan mesai arkadaşım Davut Ezen’e, desteğini her an üzerimde hissettiğim sevgili aileme ve eşim Çapan Serdar Görgülü’ye teşekkür ederim. Tez çalışmamda benimle iş birliği yaparak sorularıma içtenlikle cevap veren sevgili öğrencilerime teşekkür ederim. Tezimin akademiye katkı sağlamasını temenni ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

.....

Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT üretken yapay zekâ programından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri, kaynak önerisi ve “Giriş/tartışma bölümü nasıl yazılır?” şeklinde destek aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
(İmza)

.....
Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1 ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER.....	3
1.1. Konu ve Kapsam.....	3
1.2. Amaç.....	3
1.3. Yöntem	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Konu Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	6
1.6. Çalışmanın Özgünlüğü	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Tabu.....	10
2.2. Fetiş Nesnesi	11
2.3. Ritüel	13
2.4. Uğur	16
2.5. Sınav Kaygısı.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	20
3 BULGULAR.....	20
3.1. Tabu.....	23

3.2. Uğur	29
3.3. Fetiş Nesnesi	36
3.4. Ritüel	44
4 BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	52
BEŞİNCİ BÖLÜM	60
5 TARTIŞMA VE SONUÇ	60
KAYNAKÇA	73
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Öğrencilerin “Tabu” Kavramını ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar	23
Tablo 3.2. Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Tabuları Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar	25
Tablo 3.3. Öğrencilerin “Tabu” Kavramını Ne Sıklıkla Ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Soruya Verdikleri Cevaplar.....	26
Tablo 3.4. Öğrencilerin Bir Şeyin Tabu Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurlar Sorusuna Verilen Cevaplar.....	27
Tablo 3.5. Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Tabu Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar.	28
Tablo 3.6. Öğrencilerin “Uğur” Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar.	29
Tablo 3.7. Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek Veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Bir Uğurları Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar.	30
Tablo 3.8. Öğrencilerin “Uğur” Kavramından Ne Sıklıkla ve Hangi Durumlarda Kullandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar.	31
Tablo 3.9. Öğrencilerin Bir Şeyin Uğur Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Neler Olduğu Sorusuna Verdikleri Cevaplar	33
Tablo 3.10. Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Uğur Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar	34

Tablo 3.11. Öğrencilerin Fetiş Nesnesi Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar	36
Tablo 3.12. Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Bir Fetiş Nesneleri Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar	38
Tablo 3.13. Öğrencilerden Fetiş Nesnesi Kavramını Ne Sıklıkla Ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar	40
Tablo 3.14. Öğrencilerin Bir Şeyin Fetiş Nesnesi Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Ne Olduğuna Dair Verdikleri Cevaplar	41
Tablo 3.15. Ailelerin Çocukları İçin Kullandıkları Bir Fetiş Nesnesi Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar	43
Tablo 3.16. Öğrencilerin Ritüel Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar	44
Tablo 3.17. Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Ritüellerinin Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar	46
Tablo 3.18. Öğrencilerden Ritüel Kavramını Ne Sıklıkla ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar	47
Tablo 3.19. Öğrencilerin Bir Davranışın Ritüel Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Ne Olduğu Sorusuna Verdikleri Cevaplar	49
Tablo 3.20. Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Bir Ritüel Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar	50

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Katılımcıların Eğitim Gördüğü Sınıflar.....	20
Şekil 3.2. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....	21
Şekil 3.3. Katılımcıların Kavramları Duyma Oranları.....	21
Şekil 3.4. Öğrencilerin Verilen Kavramı Öğrendikleri Kaynak.....	22

KISALTMALAR DİZİNİ

LGS	: Liselere Giriş Sınavı
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
AYT	: Alan Yeterlilik Testi

GİRİŞ

İyi şans getirdiğine inanılan totem, fetiş, ritüel, uğur ve aynı zamanda kötü şans getirdiği düşünülerek kaçınılan tabu kavramının anlamını tam olarak bilmeden pek çok kişinin bilinçaltında yer ettiği görülmektedir. İlk kez ne zaman bu inanmaların başladığına dair net bir tarih söylemek kimi zaman imkânsızdır çünkü içine doğulan toplumda hâlihazırda bulunan totem, tabu, ritüel, fetiş ve uğuru kişi fark etmeden kendi zihnine almaktadır.

2019 yılından beri eğitim veren araştırmacı, genelde sınav sürecindeki öğrencilerle de çalıştığı için onlardan “uğurlu kalem”, “uğurlu silgi”, “uğurlu tişört” gibi kavramları sıklıkla duymakta ve bu da araştırmacıyı “Acaba sınav döneminde olan öğrenciler uğurlu eşyaları sayesinde mi başarılı olduklarına inanıyor?”, “Kendileri belirledikleri tabuların onları gerçekten başarısız hâle getireceklerine mi inanıyorlar?” şeklinde sorular sormaya sevk etmektedir.

Araştırmacı, özellikle kendimize göre kritik saydığımız dönemlerde bu kavramlara yönelik inancın varsa daha da arttığını, eğer yoksa da kritik anlarda bu kavramlara yönelik inancın oluştuğunu görmektedir. Önemli bir sınava girecekken, şanslı hissederek bir şans oyununa yönelecekken veya önemli geçiş dönemlerimizi şanslı ve bereketli geçirmek istediğimizde şans getirdiğini veya getireceğini düşünülen davranışları gerçekleştirip (dua etmek, ağaca çaput bağlamak, işimiz olumlu şekilde sonuçlanmadan kimseye o işten bahsetmemek) uğur getirdiğine inanılan şeyleri yanında bulundurmaya buna örnek olarak gösterilmektedir.

Çevresel anlamda yoğun bir etkileşime girilen ve eğitim kurumu ekseninde ilk defa sınavlarla tanışılan ortaokul dönemi öğrencilerinde ne zaman ve kimden, nereden etkilenerken uğurlu veya uğursuz sayılan davranış veya nesnelere yöneldiği, neden bu davranış veya nesneyi kendileri için uğurlu veya uğursuz olarak belirlediklerine, hangi dönemlerinde tabu, ritüel, fetiş nesnesi veya uğur gibi kavramlardan destek alıp ne için buna başvurduklarına dair pek çok soru ekseninde bir cevap alınmış olup folklorik bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

Dijital şekilde Google Formlar üzerinden hazırlanan soru formlarının pek çoğu araştırmacının öğretmen arkadaşları tarafından çalıştıkları okuldaki öğrencilere uygulanmış bir kısmı da araştırmacının bizzat kendi ders verdiği öğrencilerden

oluşmaktadır. Hazırlanan yapılandırılmış soru formları, dijital olarak Zoom, WhatsApp ve Google Meet kanalları ile iletılmıştir. Bunların yanı sıra iki öğrenci ile de yüz yüze ve derinlemesine görüşölerek soru formunu doldurmaları sağlanmıştır. Verilen cevaplar analiz edilerek tez çalışması içerisinde sunulmuştur. Ayrıca fetiş nesnelerinin fotoğrafları da yine tez çalışmasının “Ekler” bölümünde yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. Konu ve Kapsam

Türk kültüründe neredeyse her yaş grubundan insan, içinde bulunduğu aile ve toplumda hazır bir şekilde karşılaştığı veya çevresinden öğrendiği bazı inançlar taşımaktadır. Bu inançlar kişinin kendine “iyi” olanı çekmek için kullanılabileceği gibi “kötü” sayılan durumlardan kaçmak için de kullanılabilmektedir. Tabu, uğur, fetiş, ve ritüel gibi kavramlar küçük yaş grubundan insanları da kapsamaktadır. Çocuklar kavramların anlamını veya kapsam alanını tam olarak bilmeden de bir fetiş nesnesine veya bir ritüelin ona şans ve başarı getireceğine inanmaktadır. Bu tez çalışmasında 11-18 yaş arasındaki öğrencilerin tabu, uğur, fetiş nesnesi ve ritüel gibi kavramlardan ne şekilde faydalandıkları, ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullandıkları folklorik bir bakış açısı ile ele alınmaktadır.

Tez çalışmamda kaynak kişilerin tespiti yapılırken yaşadığı şehir fark etmeksizin 11-18 yaş aralığındaki ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri seçilmiş olup yapılandırılmış soru formu üzerinden bahsi geçen tabu, fetiş nesnesi, uğur, ritüel gibi kavramları eğitim hayatlarında hangi alanda ve zamanlarda ortaya çıkararak kullandıkları tespit edilmiştir. Kaynak kişilerin kişisel bilgilerine yer verilmemiştir ve gerekli izinler kaynak kişilerden alınmıştır.

1.2. Amaç

Sınav kaygısı yaşayan öğrenciler sınav esnasında stresini kontrol etmekte zorlanmakta ve kendi gerçek başarı potansiyellerini ne yazık ki ortaya çıkaramamaktadırlar. Bu da öğrencilerin başarısını düşürmekte ve var olan kaygısını daha da artırmaktadır.

Stres faktörü eğitim sürecinde öğrenciler üzerine belirleyici bir etki olduğu için öğrenciler streslerini kontrol altına alabilmek, yönetebilmek ve motivasyonlarını artırmak için bazı ritüelistik uygulamalar yapmaktadırlar. Sınavlarda uğurlu saydıkları eşya kullanmaları (uğurlu kalem, uğurlu silgi), tabu (başarısından kimseye bahsetmemek), ritüel (her sınavda başarılı olmak için dua etmek) bunlara örnek gösterilebilir.

Bu bağlamda 11-18 yaş aralığındaki ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki öğrencilere ulaşılarak bu öğrencilerin eğitim hayatında ve sınav süreçlerinde streslerini azaltmak veya kendilerini daha başarılı hissetmek için ne tür tabu, ritüel, fetiş nesnesi ve uğur gibi kavramlardan ne şekilde yararlandıklarını folklorik bir bakış açısı ile ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tez çalışmasında aynı zamanda öğrencilerin tabu, ritüel, fetiş nesnesi ve uğur gibi kavramları öğrendikleri kaynak, zaman ve kendilerince o kavramları nasıl tanımladıklarına da değinilmiş; bu inanmaları ne sıklık ve yoğunlukla gerçekleştirdiklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.3. Yöntem

Bu tez, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş ve veriler nitel veri toplama teknikleri aracılığıyla elde edilmiştir. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

Bu tez çalışmasında veri toplama aracı olarak çevrim içi ortamda hazırlanan ve bir kısmı açık uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Google Formlar üzerinden hazırlanan soru formu, katılımcılara WhatsApp, Zoom, Google Meet gibi dijital kanallar aracılığıyla iletilmiştir.

Goldstein’in (1977) “Sahada Folklor Derleme Metotları” kitabında görüşme tekniğinin nasıl uygulanması gerektiğine dair detaylı anlatım bulunmaktadır. Bu eser; tezimin yöntemini belirlememde, derinlemesine yaptığım görüşmelerde bana destek olan kaynaklardan biri hâline gelmiştir. Ancak bazı katılımcıların dijital cihazlara erişim sorunları veya teknik yetersizlik nedeniyle formu çevrim içi dolduramamalarından dolayı aynı içerikteki soru formu basılı kopya hâlinde çıktılar alınarak öğrencilere sunulmuştur.

Basılı soru formları, gerek araştırmacı gerekse araştırmacının öğretmen arkadaşları tarafınca yüz yüze görüşmeler yoluyla katılımcılara ulaştırılmış ve katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Elde edilen basılı formlar, verinin doğruluğu ve bütünlüğünün korunması amacıyla araştırmacı tarafından yorum katılmaksızın bire bir dijital ortama aktarılmıştır. Aktarım süreci boyunca her bir formun fiziki kopyası da

muhafaza edilmiştir. Ayrıca, tüm katılımcılardan veri toplama yöntemine dair bilgilendirilmiş ve onam formu alınmıştır.

Öğrencilerin kişisel bilgilerine tez çalışmasında yer verilmemiş olup paylaşmak isteyen öğrencilerden fetiş nesnelerinin görselleri alınarak tez çalışmasının “Ekler” bölümüne aktarılmıştır. Dijital şekilde hazırlanan soru formunun bir kısmı bizzat araştırmacının ders verdiği öğrencilerden oluşmasının yanında bir kısmı da farklı şehirlerde yaşanan öğrencilerden meydana gelmektedir. Uzaktaki öğrencilere araştırmacının öğretmen arkadaşları aracılığıyla dijital olarak (Zoom, Google Meet, WhatAapp) veya çıktı alınarak iletilmiş ve öğrencilerin cevaplandırması sağlanmıştır. İki öğrenci ile de yüz yüze ve derinlemesine bir görüşme yapılmış olup soru formunu detaylı şekilde doldurmaları sağlanmıştır.

Öğrencilere sorulmak üzere hazırlanan soru formu dijital hâle getirilmeden önce pilot çalışma yapılarak revize edilmiştir. Soruların bir kısmı açık uçlu ve kişisel yorum isterken bir kısmı da işaretleme yoluyla cevaplandırılmıştır. Bireysel olarak iki öğrenci ile detaylı görüşme sağlanmış olup 38 öğrenciye de dijital soru formu bizzat araştırmacı tarafından iletilmiştir. Geri kalan öğrenciler de araştırmacının okullarda görev yapan eğitimci arkadaşları tarafından yaklaşık sekiz sınıfa soru formu iletilerek sağlanmıştır. Böylelikle toplam 122 öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerin kişisel bilgilerine yer verilmeyerek isimler anonim bırakılmıştır.

11-18 yaş aralığında seçilmiş kaynak kişilere yöneltilen sorular öğrencilerin tabu, ritüel, fetiş nesnesi ve uğur gibi kavramları nereden ve nasıl öğrendikleri; kendilerine göre hangi anlamda kullandıkları, ne gibi durumda ve ne sıklıkla bu kavramlara başvurduklarına dair olup fetiş nesnelerinin görselleri de tez çalışmasının sonunda yer almaktadır. Ayrıca tez çalışması için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan onay alınmış olup tezin “Ekler” bölümünde yer almıştır.¹

1.4. Sınırlılıklar

Tez çalışması ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin inanmaları ile ilgili olduğu için 11-18 yaş aralığı öğrencilerle çalışılmış, belirlenen yaş sınırlaması

¹ Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 23.01.2025 tarihinde 837751 sayılı karar ile onaylanmıştır.

aşılmamıştır. Ayrıca öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yaklaşmakta olan LGS ve TYT, AYT gibi sınavlara hazırlandığından ve öğrencilerin ders yoğunluğu fazla olduğundan öğrencilere doğrudan Google Formlar uygulaması üzerinden hazırlanan dijital yapılandırılmış soru formu iletilmiş ve cevaplandırılması sağlanmıştır.

Yeni nesil kullanım alanlarından olan dijital platformlar sayesinde çalışılmak istenen kaynak kişilerin yaşadıkları yer sabit bir çevreden seçilmemiş, bir kısmı araştırmacının şahsi özel öğrencileri olup bir kısmı da farklı illerde yaşayan öğretmenlerin öğrencilerinden seçilmiştir.

1.5. Konu Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Daha önce öğrencilerin batıl davranışları olarak değerlendirilen ve öğrencilerin sınav kaygısı ile başa çıkma yollarına dair yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bunların yanında tam olarak benzer konuya yoğunlaşmalar da sınav kaygısını tanımlayan, bunun sebeplerini araştıran çalışmalar da vardır.

Öğrencilerin ritüelistik uygulamaları, bazı çalışmalarda batıl davranış olarak geçmektedir. Edimsel koşullanma ilkeleri, bireylerin bazı batıl inançları geliştirmesinde etkili olabilir. Örneğin, kişi belirli bir gün ya da sayının kendisine şans getirdiğine inanabilir. Buna karşılık, bir davranışın ardından olumsuz bir durumla karşılaşılması, o davranıştan kaçınma eğilimini artırabilir (Senemoğlu, 2010).

Buna göre insanlar, belirli davranışların olumlu veya olumsuz sonuçlara ulaşmasına göre bazı alışkanlıklar edinebilmektedir. Bunun tam tersi şekilde yaptığı bir davranışın ardından istediği sonuca ulaşamayan kişiler bu davranışı uğursuz sayarak tabulaştırmakta ve o davranışı terk etmektedirler. Bu tarz inanmalar ekseninde kişilerin sergilediği davranışlar çevre etkisiyle geliştirilen ve sonradan öğrenilmiş davranışlardır.

Bilişsel yaklaşım ekseninde:

“Bandura’ya göre öz yeterlik kavramı “Algılanan genel öz yeterlik, bireylerin belirli bir görev üzerinde ve görevler üzerindeki kendi etkilerinde kontrol edilebilirlik inançlarını yansıtır. Ayrıca kişinin bir davranışı sergilemesi esnasında karşılaştığı engellerle başa çıkma yeteneğine yönelik olumlu inancını temsil eder” (Bandura 1977’den aktaran Çakmak Tolan, Kara, 2023, s.219).

Bu bağlamda tabular da kişilerdeki öz yeterlilik algısını artırarak sınav kaygısını azaltabilmektedir. Kişi başarısını fetiş nesnelere, tabularına veya ritüellerine bağlasa da stres ve kaygı seviyesi azaldığı için doğal olarak sınavdaki performansı artış

gösterebilmektedir. Eğitim bilimleri ve psikoloji açısından tabu ve totem, bireylerin kaygı yönetimi ve motivasyon süreçlerinde önemli roller oynamaktadır. “İnsanlar kendilerine amaçlar belirlerler, çeşitli davranış biçimlerinin muhtemel sonuçlarını tahmin ederler ve istedikleri sonuçları elde etmek için belirli hareket tarzlarını seçerler ve uygularlar, zararlı olanlardan ise kaçınırlar” (Bandura 2001’den aktaran Bayrakçı 2007, s.206). Bu kaçınmalar da bize öğrencilerin eğitim sürecinde uyguladıkları tabuları vermektedir.

Öğrenciler, genelde kendilerine daha önce başarı sağlamış bir nesneyi fetiş nesnesi olarak belirleyerek gelecek başarılarını da o eşyaya yakın olmaya, yanında veya üzerinde o nesneyi taşımaya bağlamaktadırlar. Bu nesneler, genellikle geçmişteki olumlu deneyimlerle ilişkilendirilmiş olan ya da kültürel olarak şanslı kabul edilen objelerdir. Öğrenciler, belirledikleri fetiş nesnelerini yanlarında bulundurmada kendilerini “şanssız” hissetmektedirler. “Yapılan araştırmalar, uğurlu nesnelerin kullanımıyla öğrencilerin sınav esnasındaki stres düzeylerinin azaldığını ve kendilerine olan güvenlerinin arttığını göstermektedir” (Başaran, 2004, s. 85). Aynı şekilde bu tez çalışmasında da öğrencilerden alınan cevaplar doğrultusunda aynı sonuca ulaşıldığını görülmektedir.

Öğrenciler, akademik başarılarını artırmak ve sınav kaygılarını azaltıp motivasyonlarını artırmak amacıyla çeşitli ritüeller uygulamaktadırlar. Arnold Van Gennep’e göre ritüeller, bireyin belirli bir sürece geçişini sağlayan sembolik uygulamalardır ve eğitim sürecindeki ritüeller de bir geçiş aşaması olarak görülebilmektedir (Gennep, 2022).

Öğrenciler, sınav esnasında kendilerine şans getirdiğine inandıkları belirli nesneleri yanlarında taşımaları ritüelistik bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşyalar uğuruna inandıkları fetiş nesneleridir ve genelde daha önce başarılı olunan sınavlarda kullanılan eşyalar ya da kültürel olarak uğur getirdiğine inanılan objelerdir. Daha önce başarılı olunan sınavlardaki eşyalara “Uğurlu kalem veya silgi kullanma...” (Güvenç, 2012, s. 45) şeklinde örneklendirilebilmektedir. Kültürel obje olarak da “Nazar boncuğu, muska veya dua taşıma...” (İnan, 1998, s. 74) karşımıza çıkan örneklerdendir.

“Bazı araştırmalar, öğrencilerin sınavda yanlarında uğurlu nesneler taşımasının psikolojik rahatlama sağladığını ve kaygıyı azalttığını göstermektedir” (Başaran, 2004, s. 78). Bu nedenle öğrencilerin pek çoğunda fetiş nesnesi bulunmakta ve yanlarında taşıma davranışı ile de ritüelistik özellik göstermektedir. Bazen de öğrenciler ritüellerini

bireysel değil, grup hâlinde gerçekleştirmektedirler, buna toplumsal ritüel denilmektedir: Toplumsal ritüeller, bireysel ritüellere kıyasla daha fazla aidiyet hissi uyandırarak öğrenciler üzerinde motivasyon artırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir (Turner, 1991).

Bunun gibi eğitim ve sınav süreçlerinde öğrencilerin uğur getirdiğine inandıkları uygulamalar, psikolojik destek sağlarken motivasyonu da artırabilir (Başaran, 2004). Öğrencilerin sınav kaygısını azaltma ve kendilerini başarılı hissetme amacıyla yaptıkları ritüelistik uygulamalar, yapılan bu tez çalışmasından farklı olarak bir bütün hâlinde ele alınmamış olup kavramsal başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

1.6. Çalışmanın Özgünlüğü

Tez çalışmada yakın bulduğu iki farklı çalışma daha bulunmaktadır. Bunlardan biri Dağlı, Oyunlu, Özcan, Ertaç ve Gökhan (2023)'ın “Lise Öğrencilerinin Batıl ve Paranormal İnanışları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışması ve bir diğeri Koçyiğit'in “Sınav Kaygısı, Etkileyen Faktörler ve Baş Etme Yöntemleri” isimli makalesidir.

Dağlı, Oyunlu, Özcan, Ertaç ve Türk'ün (2023) “Lise Öğrencilerinin Batıl ve Paranormal İnanışları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışması, eğitim bilimleri disiplini kapsamında gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin batıl inanışlarını bireysel davranışlar ile eğitim süreci ilişkisi içinde ele alınmıştır. Bu çalışmada, batıl uygulamaların öğrenci başarısı üzerindeki olası olumsuz etkilerine odaklanılmıştır. Araştırmacının hazırladığı bu tezde ise halk bilimi disiplini içinde konumlanmakta ve sınav sürecinde ortaya çıkan ritüelistik davranışları yalnızca bireysel psikoloji ile değil, kültürel bağlamlarıyla birlikte değerlendirmektedir.

Öğrencilerin sınav öncesi uyguladıkları uğur, tabu ya da kaçınma davranışları; halk bilimi bağlamında ele alınmış, sözlü kültürden türeyen kalıpların güncel yaşamda nasıl yeniden üretildiği incelenmiştir. Böylelikle bu tezin öğrencilerin sınav kaygısıyla başa çıkarken başvurdukları uygulamaları, halk biliminin çağdaş yaşamdaki izdüşümleri olarak ele alarak eğitim bilimleri perspektifinden yöntem ve amaç bakımından ayrıldığını söylemek mümkündür.

Koçyiğit, “Sınav Kaygısı, Etkileyen Faktörler ve Baş Etme Yöntemleri” isimli makalesinde sınav kaygısını “Bireyin daha önce edindiği bilgiyi sınav sırasında yeterli derecede kullanabilmesini engelleyen ve bireyin akademik başarısının düşmesine neden

olan olumsuz bir duygudur.” (Koçyiğit, 2023, s.126) şeklinde tanımlamış ve sınav kaygısının nedenlerini, belirtilerini ve öğrencilerin sınav kaygısı ile başa çıkmak için geliştirdikleri mantık dışı söylemler şeklinde ele almaktadır.

Psikoloji alanında çalışan Koçyiğit, artan kaygı ile birlikte kişinin kendini demoralize edebilecek söylemlere başvurduğunu belirtirmiştir. Koçyiğit, çalışmasını Psikoloji biliminin disiplininde derinleştirmiştir, *Sınav Kaygısı, Etkileyen Faktörler ve Baş Etme Yöntemleri* adlı çalışmasında sınav kaygısını bireysel düzeyde ele alarak bu kaygının psikolojik nedenlerini, belirtilerini ve bireyin içsel konuşmalarındaki mantık dışı yapıları açıklamaya odaklanmıştır.

Psikoloji biliminin bakış açısıyla yürütülen bu çalışma, bireyin iç dünyasında gelişen kaygı söylemleri, kişisel başa çıkma stratejileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan bu tez çalışması ise halk bilimi disiplininde yer almakta olup sınav kaygısı bağlamındaki söylemleri bireysel psikolojik bir sorun olmaktan ziyade kültürel ve toplumsal bir anlatı inanç sistemi olarak ele almaktadır. Özellikle “mantık dışı içsel konuşma” biçiminde dile getirilen söylemler, bu tezde tabu davranışlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, öğrencilerin başarısızlık düşüncesini dile getirmekten kaçınmaları ve olumsuz söylemleri tabu olarak görmeleri, bireysel bir savunma mekanizmasından öte kültürel normların, inançların ve toplumsal beklentilerin bir yansıması olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, sınav kaygısına ilişkin söylemleri, halk anlatıları, inanç sistemleri ve kültürel kodlar üzerinden yorumlanarak, psikolojik değil kültürel ve sosyal boyutlara odaklanan farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tez çalışmasının bu bölümünde iki ana kavram grubuna değinilmektedir. Bu bağlamda tabu, fetiş nesnesi, ritüel ve uğur kavramları; bu kavramların birey ve toplum davranışlarını nasıl şekillendirdiği, kültürel sürekliliğe nasıl katkı sağladığı işlenmiştir. İkinci ana kavram olarak da sınav stresi ele alınmaktadır.

Tabu, toplumun sosyal düzenini koruyan yasaklar bütünü olarak tanımlanırken fetiş nesneleri bireylerin koruyucu veya uğur getirdiğine inandığı objelerdir. Ritüeller, sembolik anlamları tekrarlanan eylemler aracılığıyla nesiller boyu aktarılan uygulamalar olarak öne çıkmakta; uğur ise iyi şans, bereket ve korunma getirdiğine inanılan davranış ya da nesneleri ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kavramlar, hem bireysel psikolojiyi hem de toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştiren dinamiklerdir. Bu bağlamda araştırma kapsamında öğrencilerin sınav stresinden uzaklaşmak amacıyla uyguladıkları ritüelistik uygulamalar yer almaktadır.

2.1. Tabu

Tabu, bireylerin sosyal, psikolojik ve kültürel çevrelerinde anlam bulan temel kavramlardan biridir. Freud'un Totem ve Tabu adlı eserine göre, tabuyu yasaklanmış veya dokunulması uygun görülmeyen davranış ya da düşünceler olarak tanımlanmaktadır. Freud, tabu kavramının bireylerin bilinçdışındaki korku ve arzularını düzenlemek için geliştirdiği mekanizmalar olduğunu savunmaktadır. Yasaklar genellikle dini, ahlâki veya geleneksel inançlara dayanarak toplumun düzenini ve devamlılığını koruma amacı taşımaktadır (Freud, 2002). Freudcu psikanalistlere göre folklorun kökenleri, bireyin yaşam deneyimleriyle ilgili bastırılmış çatışmalarda aranmalıdır. Psikanalitik modele göre, evrensel bir insan psişik birliği vardır; bu birlik sayesinde bireyin rüyaları ve fantezileri, grubun folkloruna dâhil olabilir (Green, 1997).

Frazer ise dilsel, toplumsal, siyasal, ahlaki ya da ekonomik olarak tanımlanan bütün yönleri ya da unsurları pek çok farklı isim altında, pek çok farklılıklar içeren o karmaşık toplumsal dokuyu oluşturmaya katkıda bulunan; çoğu insan ırkının belki de tüm ırkların benimsediği bir dizi batıl inançlardan biri olduğunu öne sürmektedir (Frazer, 2022).

Frazer'in (1992) antropolojik perspektifi, toplumların ritüel ve büyüsel pratiklerini kültürel evrim bağlamında ele alırken, Freud (2002) bu çalışmalardan etkilenecek

psikanalitik bir perspektifle insanın bilinçdışını ve bastırılmış dürtülerini incelemiştir. Her iki düşünür de ilkel inanışlara dair farklı disiplinlerde çalışmalar yapsa da Freud'un psikanalitik yaklaşımı, Frazer'in antropolojik araştırmalarını kendi teorik çerçevesinde yeniden yorumlamıştır. Frazer'in antropolojik perspektifi, toplumların ritüel ve büyüsel pratiklerini kültürel evrim ekseninde işlerken Freud bu çalışmalardan esinlenmiş fakat farklı bir disiplin olan psikanaliz çerçevesinde bilinçdışı süreçlerle yorumlamıştır.

Her iki düşünür de ilkel inanışlara dair çalışmalar yapsa da yöntemleri ve teorik yaklaşımları birbirlerinden farklıdır. Freud'un Frazer'in büyü ve ritüel analizlerinden etkilenmesinin yanında bu kavramları antropolojik bağlamda değil, psikanalitik bir çerçevede ele almıştır. Freud'a göre tabu, toplumsal düzenin devamlılığı için değil, bilinçdışındaki istek ve arzuların kontrol altında tutulması için geliştirilmiş savunma mekanizmalarıdır (Freud, 2002).

Halk bilimi, bu tür tabuları ve bunların toplum içindeki yansımalarını inceleyerek kültürel değerleri anlamaya çalışmaktadır. Freud, tabu ve totemin bireyin bilinçdışı korku ve arzularını sembolik düzeyde düzenlemesine olanak tanıdığını savunmaktadır. (Freud, 2002) Birey, korkularından kaçmak için veya kendisi için iyi olanı çağırmak amacıyla tabu ve totemden yararlanmaktadır. Bunun bir çeşit savunma mekanizması olduğu da söylenebilmektedir.

Tabular, bireylerin davranışlarını düzenleyerek sosyal düzenin korunmasına katkı sağlamanın yanında toplumun üyeleri arasında aidiyet duygusunu güçlendirerek kültürel kimliği de pekiştirmektedir. Tabular, nesilden nesile aktarılacak bireyler veya toplumlar arası kültürel değerlerin sürdürülmesini sağlamaktadır.

2.2. Fetiş Nesnesi

Fetiş nesnesi, halk bilimi ve antropoloji alanlarında, insanların doğüstü güçler atfettiği, koruyucu veya uğur getirdiğine inandığı nesneleri ifade eder. Bu kavram, ilk olarak 18. yüzyılda Avrupalı araştırmacılar tarafından Afrika ve Amerika kıtalarındaki dini inanışları tanımlamak için kullanılmış, ancak zamanla tüm kültürlerde bulunan benzer nesneleri içerecek şekilde genişletilmiştir (Tylor, 2024, s.445-491).

Halk bilimi için fetiş nesnesi sadece bir dinî obje değil aynı zamanda bir toplumun bilinçaltını, inanç sistemini ve ritüel pratiklerini de ortaya çıkaran bir kültür göstergesidir. “En önemli özellikleri, kutsal olanın gücünü içerdiğine inanılması,

taşınabilir olması ve taşıyanın her zaman ulaşabileceği yerde bulunmasıdır” (Fetiş, 2024).

Frazer, fetiş nesnelerini animistik inançların bir parçası olarak değerlendirmiş ve bu nesnelere insanüstü güçlerin atfedildiğini de ifade etmiştir. (Frazer, 1992) Bunun yanı sıra Tylor da *İlkel Kültür: Mitoloji, Felsefe, Din, Sanat ve Adetlerin Gelişimine Dair Araştırmalar* adlı eserinde fetiş nesnesini şu şekilde tanımlamaktadır: Halk bilimi bağlamında fetiş nesnesi, sahibine uğur getirdiğine, koruyucu bir güce sahip olduğuna veya belirli bir amaca ulaşmasını sağladığına inanılan nesnedir (Tylor, 2024).

Fetiş nesnelerinin kullanıcı açısından pek çok işlevi vardır ancak temel işlevinin sahibini kötü ruhlardan, nazardan veya kötü enerjiden korumak olduğu söylenebilmektedir. “Nazar, halk arasında göz değme, göze gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır. Nazar, halk inanışlarında çok yaygındır. Nazardan korunmak için çeşitli işlemler yapılır, bunların başında nazarlık gelir” (Artun, 2015, s.362). Türk halk inanışlarında nazarlık diye de adlandırılan nazar boncuğu, halk arasında kişinin üzerine yönelen kötü enerjiyi ve nazarı uzaklaştırdığına inanılan yaygın bir fetiş nesnesidir. Bu nedenle “Devamlı nazar değen çocuğa göz boncuğu veya muska asılır” (Artun, 2015, s.365). Günümüz modern dünyasında ise nazar boncuğu sembolü sıkça kullanılmaktadır. “Öyle ki Türk halkı sosyal medyada ilişkilerine, bebeklerine, çocuklarına, sevdiklerine nazar değmesin diye fotoğrafların altına nazar boncuğu resmi dahi etiketlenmektedirler” (Soygüder Baturlar, Yaylagül, 2019, s.684).

Fetiş nesnelerinin diğer bir işlevi de kişinin dileklerini gerçekleştirme veya sahibine özel bir yetenek veya güç kazandırdığı inancıdır. Uğurlu olduğuna inanılan kişisel eşyalar, kutsal taşlar veya muskalar buna örnek gösterilebilmektedir. “Tasarlayıcı özne tarafından bir eksiklikten var edilen fetiş nesnesi ne birim ne de ölçek olarak sınırlara sahiptir” (Bektürk, 2019, s.32). Bireysel olarak kullanılan fetiş nesneleri tamamen onu kullanan kişinin ilgi ve inançlarına bağlıdır. Buna bağlı olarak öğrenciler için şans ve başarı getirdiğine inanılan bir kalemin sınavda kullanılması da kişisel fetiş nesnesine bir örnek olabilir. Bireysel harici pek çok kişinin ortak inanmasını sağlayan toplumsal fetiş nesneleri de bulunmaktadır. “Eski Türk inanışlarında ‘Yada Taşı’ adlı bir taşın yağmur yağdırma gücüne sahip olduğuna inanılırdı” (Ögel, 2010, s. 535-578). Bu örnek toplumsal bir fetiş nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere fetiş nesnesine sadece kişisel değil toplumsal olarak da bir değer yüklenmiştir. Türk

kültüründe öğrencilerin başarı için kullandığı fetiş nesneleri genellikle sınav esnasında kullandıkları kalem, silgi gibi kırtasiye malzemelerinden oluşmaktadır. Aileler de çocuklarının başarısı için okunmuş su, pirinç gibi kutsallık atfettikleri gıdaları çocuklarına ikram etmektedir.

Modern toplumlarda fetiş nesneleri, dini işlevinden ziyade psikolojik ve sembolik işlevlerle varlığını sürdürmektedir. “Futbolcuların bazı maçlardan önce hep aynı ayakkabıyı giymesi ya da belirli bir ritüel uygulaması, modern dönemde fetiş nesnesi kullanımına bir örnektir” (Güvenç, 2012, s. 54).

Sonuç olarak fetiş nesnelerinin, halk bilimi alanında insanların olağanüstü güçler yüklediği ve kendi belirledikleri özel amaçlar için kullandıkları objeler olduğu söylenebilmektedir. Türk halk kültürü özelinde nazar boncuğu, muska, tılsımlı taşlar gibi nesnelerin fetiş nesnesi olarak yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Fetiş nesneleri kişilerde psikolojik bir rahatlama sağlamanın yanında toplumların kültürel mirasının bir parçası olarak da varlığını sürdürmektedir.

2.3. Ritüel

Turner’e göre ritüel, teknolojik olmayan rutinlere ayrılmamış, mistik varlıklara veya güçlere inançla ilgili belirli durumlar için öngörülen biçimsel davranışı ifade eder (Turner, 1991). Başka bir kaynakta ise kavram yine benzer şekilde açıklanmaktadır: “Ritüel, birey ya da gruplarla ilgili bazı değerlerin, uygun zamanlarda, sembolik ve aşağı yukarı değişmeyen ardışık davranış biçimleri ile tekrarlanması olarak tanımlanır.” (Karaman, 2010, s. 227). Sedat Veyis Örnek (1971) ise rit kavramını “Din, tapınma, büyü ya da erginleme ve geçiş dönemleriyle ilgili geleneksel işlem” (Örnek, 1971, s.216) şeklinde tanımlar. Halk biliminde ritüeller toplumsal, dini ve bireysel amaçlarla gerçekleştirilir ve toplumsal kimliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Ritüeller, toplumların kültürel kimliklerini birlik, beraberlik ve dayanışma gücünü artırmakta, toplumsal düzeni sağlamakta ve ortak bir kimlik duygusu geliştirmektedirler. Bütün bunlar toplumların kültürel sürekliliğinin sağlanması noktasında önem taşıyan uygulamalardır. Ritüeller, bireysel olarak da toplumsal olarak da kültürel kimliğin korunmasında önemli rol oynamaktadır.

Ritüellerin temel özellikleri aşağıdaki maddeler kapsamında ifade edilmektedir:

- **Tekrarlılık:** Ritüeller, toplum tarafından kabul gören ve anlam atfedilen,

belirli zaman aralıklarında yinelenen uygulamalardır. Bu düzenli tekrar, ritüelin toplumsal bellekte kalıcılığını ve kültürel aktarımın kesintisiz sürmesini sağlamaktadır (Gennep, 2022).

- **Simgesellik:** Ritüellerde kullanılan nesneler, sözler ve beden hareketleri genellikle sembolik bir anlam taşımaktadır. Bu sembolik öğeler aracılığıyla soyut kavramlar somutlaştırılmakta, örneğin, düğün törenlerinde takılan altınlar birçok kültürde bereket ve refahın göstergesi olarak kabul edilmektedir (Turner, 1991).
- **Toplumsal Katılım:** “Ritüeller toplumsal yaşama etki ettiklerinde sosyal bütünleşmenin temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkar. Ayrıca, ritüeller doğaları gereği kolektif bir nitelik taşır; bu yüzden grubu bir arada tutar, dayanışmayı pekiştirir ve topluluğun ortak bilincini güçlendirir” (Karaman, 2010, s.227).
- **Performans:** Ritüeller, sadece dini gruplara özgü olmayıp herhangi bir topluluğun geleneklerinden kaynaklanabilir. Biçimciliğe, geleneksel kararlılığa, değişmezliğe, kural yönetimine, dini sembolizme ve ritüel performansına dayalı olarak karakterize edilir, ancak katı bir tanım içermez (Bell, 1997; Ritual, 2025).

Bu çalışmada ele alınan ritüel türleri ve sınıflandırmaları, Honko’nun ritüeller üzerine yaptığı çalışmasına (Honko, 2006) dayanmaktadır. Honko, ritüelleri başlıca giriş/geçiş ritüelleri, takvimsel ritüel ve kriz ritüelleri olarak üç ana grupta incelemiştir.

a) Giriş/Geçiş Ritüelleri: Toplumsal düzeni sağlamanın yanı sıra bireylerin geçiş süreçlerini (doğum, evlilik, ölüm vb.) anlamlandırmalarına da yardımcı olur. Özellikle geçiş dönemlerinde gerçekleştirilen ritüeller, bireylere psikolojik olarak destek sunar. Ölüm ritüelleri, yas sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesine yardımcı olur (Turner, 1991). Geçiş ritüelleri doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere üç başlıkta incelenir.

- Doğum Ritüelleri:* Bebeğin doğum sürecine ait olan ritüellerdir. Bebeğin kırkı çıkana kadar dışarı çıkarılmaması, törensel bir şekilde kulağına ezan okunarak isim konması, lohusa şerbeti yapılması gibi uygulamalar doğum ritüelleri kategorisinde yer almaktadır.
- Evlilik Ritüelleri:* İkinci bir geçiş süreci olan evlilikte de belirli ritüeller

uygulanır: kına gecesi, testi kırmak, gelin duvağı açma, erkek evinin konvoy hâlinde gelin almaya gitmesi gibi uygulamalar evlilikle ilgili ritüellerdendir.

- iii. *Ölüm Ritüelleri:* Son geçiş dönemi olan ölüm sürecinde ise cenaze yıkama, helva kavurma, mevlit okutma, yas tutma gelenekleri ölüm ritüellerine örnek olarak gösterilebilmektedir.

b) Takvimsel Ritüeller: Takvimsel Ritüeller, “Dönemler halinde ortaya çıkan, topluluk tarafından organize edilen ve sosyo-ekonomik mevsimlerin çoğunlukla başında ya da sonunda yapılan ritlerdir” (Honko, 2006, s.132). Takvimsel ritüeller, toplumsal yaşamın ritmini düzenleyen ve yönlendiren uygulamalardır. Bu ritüeller, toplumun önceliklerini, geçerli normlarını ve rekabet düzenini yansıtarak, kolektif biçimde kabul görmüş değerleri görünür kılarak yeniden üretilmesine imkân tanımaktadır. Takvimsel ritüeller, grup odaklı ve kolektif katılıma dayalıdır; bireysel olarak bu sosyal zamanları kontrol etmek mümkün değildir. Bu ritüeller düzenli olarak tekrar etmekte ve bireyi sosyo-kültürel ve ekonomik çevresiyle sürekli bir etkileşime sokmaktadır. Bilinen ve öngörülebilir olmaları sayesinde toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Mesela Nevruz Bayramı, Türk kültüründe baharın gelişini kutlamak için bolluk ve bereket getirmesi için ritüellerle kutlanmaktadır. Buna benzer şekilde ritüellerle kutlanan ve takvimsel olan diğer bir ritüel de Hıdırellez kutlamalarıdır. “Anadolu’nun birçok yerinde Hıdırellez gecesi dilekler tutulur ve dileklerin kabul olacağına inanılır. Hıdırellez gecesi, hastaların iyileşeceğine, kismetlerin açılacağına, bolluk ve bereketin artacağına dair inançlar bulunur” (Derdiyok, Eyibinici, 2024, s.367).

c) Kriz Ritüelleri: Kriz ritüelleri, “Beklenmeyen kriz durumlarında yapılan ritlerdir. Amaçların gerçekleştirilmesi durumunda, dünyanın normal düzenini bozan, kişi ve topluluk hayatını tehdit eden durumlarda, kişi veya toplum tarafından organize edilirler” (Honko, 2006, s. 133). Kriz ritleri aniden ortaya çıktıkları için ön görülememekte, kişileri veya toplumları şaşırtmaktadır. Kriz anlarında ortaya çıkan belirsizlik ve huzursuzluğu gidermek amacıyla gerçekleştirilen ritüeller, içerik ve kapsam bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu ritüeller, kimi zaman hızlı ve sınırlı bireysel tepkiler şeklinde, kimi zaman ise tüm topluluğun katılımıyla gerçekleştirilen geniş kapsamlı kolektif uygulamalar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu ritlerin temel amacı, krizlere neden olan unsurları anlamlandırmak, sorumluyu tespit etmek ve beklenmedik olayların

doğasını açıklamaktır. Yağmur yağdırma, hastalıktan kurtulma, yangından korunma gibi ritüeller, kriz durumlarına yönelik müdahalelere örnek olarak gösterilebilmektedir.

2.4. Uğur

Halk biliminde uğur, bireylerin veya toplumların iyi şans, bereket ve kötülüklerden koruma sağladığına inandıkları nesne, olay veya ritüelleri kapsayan bir kavramdır. Halk inanışlarında uğurlu sayılan birçok unsur, toplumun kültürel yapısına ve tarihsel geçmişine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

Uğur, bireylerin veya toplumların iyi şans getirdiğine inandıkları nesne, sembol veya olaylar bütünü olarak tanımlanabilir (İnan, 1998). Başka bir kaynakta ise şöyle tanımlanmaktadır: “Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu niteliği ve gücüdür” (Boratav, 1973, s.115). Uğur kavramı, Türk halk kültüründe doğumdan ölüme kadar pek çok alanda kendini göstermektedir. İnsanlar, kötülüklerden korunmak ve iyiyi kendine çekmek için sıklıkla uğura başvurabilmektedir.

Bu kavram, çoğunlukla batıl inançlarla karıştırılsa da, halk inanışlarında uğurun belirli bir ritüel ve gelenekler bütünü olduğu görülmektedir. Genellikle muskalar, tılsımlar; iyi şans çekmek, iyi şans korumak, kötü şans önlemek, kötü ruhları engellemek ve nazardan korunmak veya kötü gözü saptırmak gibi belirli bir işleve sahiptir (Pennick, 2021). Dolayısıyla pek çok işlevi yerine getirmesi için uğur kavramına başvurulduğunu görmekteyiz.

Aynı zamanda uğurun kişiye özgü olduğunu söylemek de mümkün, bir başkasının uğurlu olarak atfettiği nesne başka birine uğur getirmediği de görülebilmektedir. Her tılsım bireyseldir. Kullanıcının bildiği belirli bir işlevi bünyesinde barındırır, böylece kişi üzerinde taşındığında veya takıldığında, kullanıcının içindeki güçlerini hem içsel hem de dışsal olarak uyandırmaktadır (Pennick, 2021). Bu özelliği ile toplumsal olarak uğurlu görülen şeylerin dışında (dört yapraklı yonca, nazar boncuğu, kuş tüyü, 7 rakamı vs.) bireyselleştirilen uğurlu nesneler de vardır.

Uğurlu olduğuna inanılan bazı semboller ve nesneler arasında dört yapraklı yonca, 7 rakamı, cuma günü, at nalı gibi bereketine ve uğuruna inanılan örnekler bulunmaktadır. Uğuruna inanılan davranışlar da ritüelistik uygulamalar kapsamında yer alır, mesela dua

etmek, dileğin gerçekleşmesi için bir adakta bulunmak da uğuruna inanılan davranışlar arasındadır. (Pennick, 2021).

2.5. Sınav Kaygısı

“Kişinin sınav sonucunda elde edeceğini düşündüğü akademik başarısızlığı genelleyerek bunu kişiliğinin başarısızlığı olarak algılamasından kaynaklanan, dolayısıyla öğrenilen bilginin sınav sırasında etkili bir biçimde kullanılmasını engelleyen ve başarının düşmesine yol açan yoğun kaygı durumudur. Sınav kaygısı, öğrencilerin başarmaya ilişkin duyduğu endişe duygusudur” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2022, s. 1).

“Birçok öğrenci sınavla birlikte kendi kişiliğinin değerlendirildiğini düşünmektedir” (Kutlu, 2001, s. 13). Böyle bir değerlendirme öğrenmeyi ve akademik başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle sınav dönemindeki öğrencilerde sınav kaygısı akademik başarı üzerinde belirgin bir baskı yaratmakta ve öğrencilerin potansiyellerini tam anlamıyla ortaya koymalarını engelleyebilmektedir. Yoğun ve kontrol edilemeyen kaygı, dikkat dağınıklığı ve problem çözme becerilerinde azalma gibi olumsuz etkiler doğurmaktadır.

Sınav kaygısının akademik başarı üzerinde çok fazla olumsuz etkisi vardır. Öğrencilerin sınavlara yükledikleri anlam, başaramama korkusu, geçmiş sınav deneyimleri ve psikolojik baskı kaygılarını artırmaktadır. Bu durum öğrencide hem psikolojik hasar yaratmakta hem de olumsuz psikoloji ekseninde çarpıntı, terleme, mide ağrısı gibi hastalık derecesine sorunlara yol açmaktadır. Fazla kaygıdan dolayı öğrenciler sınavda dikkat ve odaklanma sorunu yaşamakta ve bildiklerini hatırlayamama veya karıştırma gibi olumsuzluklar yaşamaktadırlar. Bu durum da sınav başarılarına yansiyarak onları başarısızlığa yönlendirmektedir. Bu noktada sınav kaygısının yönetimi ve uygun stresle başa çıkma yöntemleri kullanılarak akademik hayatta daha başarılı bir süreç geçirmeleri sağlanabilmektedir. Bazı öğrenciler bu kaygıyı azaltmak ve sınav başarılarını artırmak amacıyla çeşitli ritüelistik uygulamalara başvurmaktadırlar. Bu ritüeller, öğrenciye kontrol ve güven hissi sağlayarak kaygıyı hafifletip sınava yönelik motivasyonu artırmaktadır. Öğrencilerin gerçekleştirdiği ritüelistik uygulamalar, sınav sürecinde bir tür manevi güvence sağlama aracı olarak görülmektedir. Bu sayede öğrenci sınava hazırlık sürecinde ve sınav esnasında sınav kaygılarını kontrol edemeyecekleri

düşüncesinden uzaklaşarak kendileri geliştirdikleri bazı alışkanlıklarla bu süreci yönlendirebileceklerine inanmaktadırlar.

Eğitim sistemlerinde sınavlar, öğrencilerin akademik başarısını ölçmek için kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Ancak, toplum ve eğitim sistemi öğrencilerde sınav başarısının oldukça önemli olduğu kanısından dolayı öğrencilerde birtakım tabular oluşmasına sebep olabilmektedir. Öğrenciler tarafından sınavlara yönelik oluşturulan tabular onların sınavlara yönelik tutumlarını, kaygı seviyelerini ve akademik başarılarını doğrudan veya dolaylı yoldan etkileyebilmektedir.

Aşağıda yer alan maddeler öğrencilerde sınavlara ilişkin oluşan olumsuz inanç ve tutumları açıklamak için çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Her bir başlık, farklı akademik ve kurumsal kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda yapılandırılmıştır. Dolayısıyla aşağıda verilen maddeler, farklı dönem ve disiplinlerden elde edilen bulguların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş çok kaynaklı bir sentez niteliğindedir.

- **Sınav Başarısının Hayat Başarısını Belirlediği İnancı:** “Hayatta başarılı ve mutlu olabilmek için sınavı kazanmaktan başka yol yoktur, Mutlaka kazanmalıyım, kazanmazsam kimsenin yüzüne bakamam, Sınav benim kim olduğumu gösterir, yetersizim, hiçbir şey yapamayacağım” (Türk Psikiyatri Derneği, n.d.). gibi inançlar da öğrencileri yetersiz ve daha kaygılı hissettirmektedir. Toplum tarafından da sınavda başarılı olan öğrencinin hayatın her yerinde ve her aşamasında başarılı olacağı inancı yaygındır. “Ancak, okul başarısı yüksek olmasına rağmen hayat başarısı düşük olan ya da okul başarısı düşük olduğu hâlde iş, aile ve arkadaş ilişkilerinde başarılı olan kişiler de vardır” (Sarp, 2013).
- **“Ya Hep Ya Hiç” Düşünceleri:** Olayları iki zıt uçta değerlendirme hâlidir. Sadece siyah ya da beyaz gibi düşünmek demektir. Oysaki hayat grinin her tonunu da içerir. ‘Bak matematik sorularını yine yapamadım, ben bu matematiği hiç öğrenemeyeceğim.’ demek gibi (Sağlam, 2022). Öğrencinin, yapabilirsem başarılıyım, yapamazsam başarısızım gibi kendini net şekilde etiketlendirmesi de buna dâhildir.
- **Sınav Başarısı Yüksek Olan Öğrencinin Daha Zeki Görülmesi:** Sınav başarısı yüksek olan öğrencilerin zekâ seviyeleri de yüksekmiş gibi algılanmaktadır. Oysa sınav başarısını getiren sadece zeka seviyesi değil,

düzenli ders çalışma alışkanlıkları, yüksek motivasyon, zaman ve stres yönetimi olarak da ifade edilebilmektedir. “Sınavı daha zeki olan değil daha planlı çalışan ve motivasyonu yüksek olan öğrenciler kazanıyor” (Anadolu Ajansı, 2025). Bu yanlış algı yüzünden sınav başarısı düşük öğrenciler zekâ seviyesi düşük olarak da algılandıkları için kendilerini yetersiz hissedebilir, özgüven ve motivasyon kaybı yaşayabilmektedir.

- **Sadece Çalışkan Öğrenciler Başarılı Olur Tabusu:** Sınavlarda başarılı olan öğrencilerin aşırı çalışkan olduğu düşünülmekte oysa mantıksal bağlantılar kurarak etkili çalışma yöntemlerini takip ederek ve zamanını etkin kullanarak da öğrenci başarıya ulaştığı görülmektedir.
- **Sınav Öncesinde veya Sınav Esnasında Belirli Davranışların Şans Getireceği İnancı:** Bazı öğrenciler, sınavdan önce belirli ritüeller uygulamanın başarılarını artıracığına inanmaktadırlar. Örneğin sınava girerken tatlı şeyler tüketmek, sınava başlamadan dua etmek. Aynı şekilde bazı davranışları da uğursuz sayılarak tabulaştırılmaktadır: Sınavı güzel geçse bile kimseye söylememek, sınav hakkında konuşmamak vb. gibi pek çok örnek sıralanabilir (ABA Psikoloji, 2023). Öğrencilere sınav kaygısını aşılamanın inançlar ve düşünceler, sadece bireysel psikolojik faktörlerle değil, toplumun kültürel ve geleneksel öğeleriyle de bağlantılıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

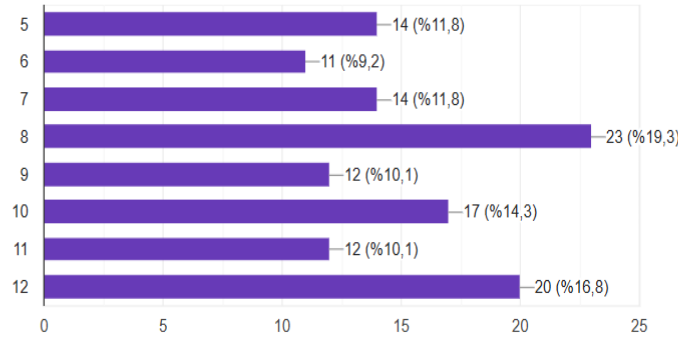
3 BULGULAR

Bu araştırmada, Google Formlar aracılığıyla tabu, ritüel, uğur, fetiş gibi halk bilimi kavramlarına ilişkin öğrenci farkındalığını, bu kavramlara dair bilgi kaynaklarını ve eğitim sürecindeki yansımalarını belirlemeye yönelik nicel veriler toplanmış ve farklı sınıf düzeylerinden toplam 122 öğrenciye uygulanmıştır². Katılımcıların demografik bilgileri (cinsiyet, sınıf düzeyi), kavramları daha önce nereden veya kimden öğrendikleri ve karşılaşma sıklıkları, Google Formlar'ın otomatik olarak ürettiği istatistikler ve grafiklerle desteklenirken; araştırmacı tarafından hazırlanan tablolar bu başlıklar altında düzenlenerek sunulmuştur. Elde edilen veriler, söz konusu grafiksel sunumlar araştırmacı tarafından analiz edilerek katılımcıların halk bilimi kavramlarına dair algı ve deneyimlerine ilişkin genel sonuçlara ulaşılması sağlanmıştır.

Şekil 3.1'de katılımcıların profilini dair bilgiler grafik hâlinde sunulmuştur.

Eğitim Gördüğünüz sınıf:

119 yanıt

Şekil 3.1.

Katılımcıların Eğitim Gördüğü Sınıflar (Google Forms tarafından otomatik olarak oluşturulmuştur.)

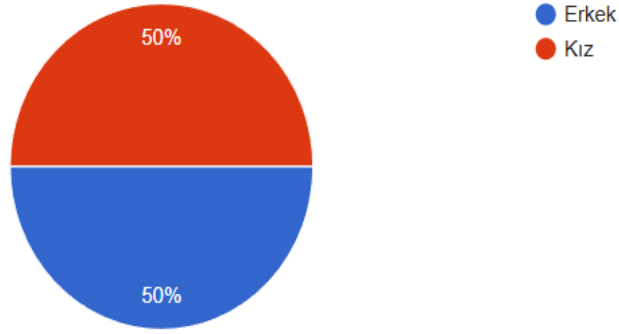
Katılımcıların verdikleri cevaptan hareketle en çok katılımcıların 8. sınıf öğrencilerinden, ardından 12. sınıf öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. Bu sınıftaki öğrenciler sınav senelerinde oldukları için (LGS-TYT) ağırlıklı olarak özellikle bu sınıf grubunun katılımı desteklenmiştir.

² Derinlemesine görüşülen 1 öğrencinin yapılandırılmış soru formuna verdiği cevaplar “Ekler” bölümünde sunulmaktadır.

Şekil 3.2’de katılımcıların cinsiyet dağılımı gösterilmektedir.

Cinsiyetiniz:

120 yanıt

Şekil 3.2.

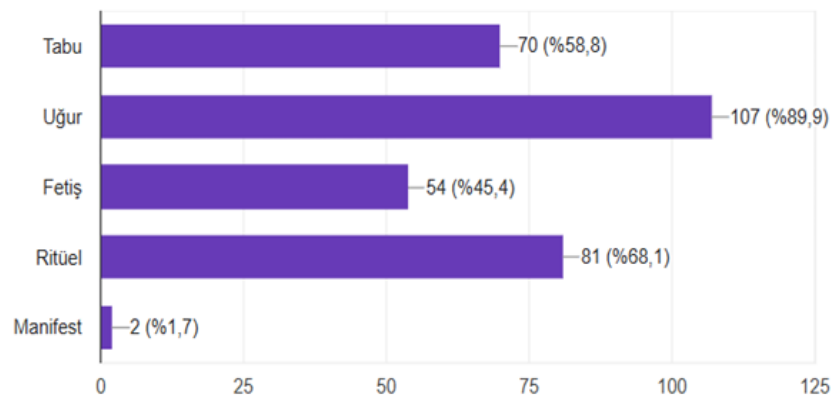
Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (Google Forms tarafından otomatik olarak oluşturulmuştur.)

Eşit dağılım olması açısından katılımcıların yarısı kız, yarısı erkek öğrencilerden tercih edilmiştir.

Şekil 3.3’te ritüelistik kavramları duyma oranları gösterilmektedir.

Tabu, ritüel, uğur ve fetiş nesnesi kavramlarından hangilerini duydunuz?

119 yanıt

Şekil 3.3.

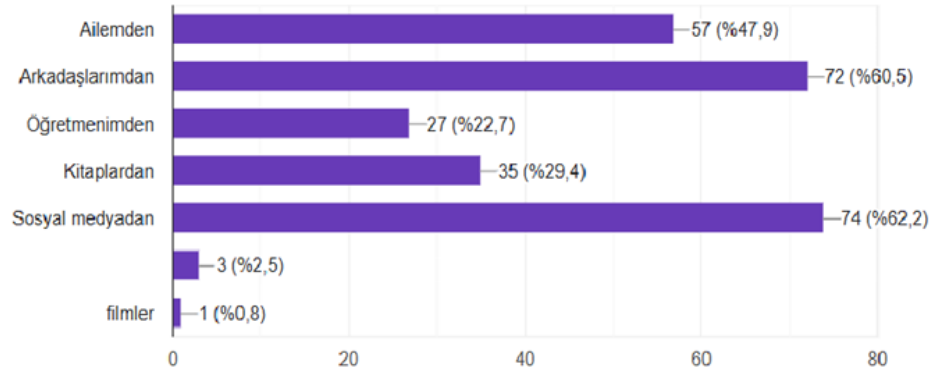
Katılımcıların Kavramları Duyma Oranları (Google Formlar tarafından otomatik olarak oluşturulmuştur.)

Verilen cevaplardan hareketle en fazla duyulan kavramın “uğur” olduğu görülmektedir. Ardından “ritüel” ve daha sonra da “tabu” gelmektedir. En az duyulan kavramın “fetiş” olmasıyla birlikte çalışmanın ana kavramlarından olmayan “manifest” cevabı da 2 öğrenci tarafından tabloya eklenmiştir.

Şekil 3.4’te Öğrencilere sunulan ritüelistik uygulama kavramlarını öğrendikleri kaynak dağılımı gösterilmektedir.

Duyduğunuz kavramları kimden veya nereden öğrendiniz?

119 yanıt

Şekil 3.4.

Öğrencilerin Verilen Kavramı Öğrendikleri Kaynak (Google Forms tarafından otomatik olarak oluşturulmuştur.)

Katılımcıların cevaplarından hareketle duyulan kavramların pek çoğu sosyal medya aracılığı ile öğrenilmektedir. Sosyal medyadan sonra en yaygın kaynaklar arkadaşlar, aile, kitap ve öğretmen şeklinde sıralanabilir. “Diğer” seçeneğini işaretleyen 3 öğrenci, film kaynaklı öğrendiğini söyleyen 1 öğrenci bulunmaktadır.

3.1. Tabu

Tabu başlığı altında öğrencilere beş soru sorulmuş ve verilen cevaplar kategorize edilerek tabloya aktarılmıştır.

Tablo 3.1’de öğrencilerin “tabu” kavramını ne zaman duyduklarına ilişkin cevapları gösterilmektedir.

Tablo 3.1.

Öğrencilerin “Tabu” Kavramını ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar

Tabu kavramını ne zaman duyduunuz?	Kişi Sayısı
Şimdi	20
Oyun aracılığıyla (tabu oyunu)	18
Lise dönemi	10
Ortaokul dönemi	12
İlkokul dönemi	6
Belirli yaş ifadeleriyle (4,6 yaş)	9
Zaman belirtimli ifadeler (yıl, süre)	10
Kaynak belirtimli (kitap, film, sosyal medya, ders)	9
Hatırlamıyorum (belirsiz).	4

Katılımcıların tabu kavramını öğrenme zamanlarına ilişkin yanıtlar incelendiğinde kavramın çoğunlukla okul dönemi (özellikle ilkokul ve ortaokul) ve yakın geçmişte (son birkaç yıl içinde) edinildiği görülmektedir. Birçok kişi tabu kavramını okulda, özellikle tabu oyununu oynarken veya derslerde öğrenmiş olduğunu belirtirken bazıları sosyal medya ve kitaplar gibi farklı kaynaklardan da öğrendiğini ifade etmiştir. Ayrıca, bazı katılımcılar kavramı çok küçük yaşlarda (kreş ya da 3-4 yaş civarı) duyduklarını belirtmiş, ancak anlamını genellikle daha sonraki yıllarda edindiklerini vurgulamıştır.

Bu durum, tabu kavramının hem somut oyun deneyimleri hem de çevresel öğrenme süreçleriyle pekiştirildiğini göstermektedir. Öte yandan bazı yanıtlar kavramın yeni yeni öğrenildiğini veya anket sırasında öğrendiklerini ifade ederek tabu kavramının hâlâ bireyler arasında tam anlamıyla yerleşmediğine işaret etmektedir. Genel olarak, tabu kavramının öğrenilmesinin yaş ve ortam açısından değişkenlik gösterdiği, ancak okul ve oyunların bu süreçte önemli rol oynadığı sonucuna varılabilmektedir.

Tablo 3.2.

Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Tabuları Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar

Sizi daha başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir tabunuz var mı? Varsa nedir? Kişi Sayısı

Yok, inanmıyorum.	13
Sınavdan sonra konuşmamak	12
İstek ve dilekleri paylaşmamak	10
Sınav yöntemi ile ilgili alışkanlıklar (yöntem, kalem, oturma yeri)	10
Yeni şeyler kullanmanın uğursuzluk getireceği inancı	5
Temizlik, hijyen, giysilerle ilgili tabular	3
Zamanlama ilgili inançlar (çalışma günü, sınav öncesi rutin)	5
Sosyal etkileşimden kaçınma (konuşmama, paylaşmama)	4
Psikolojik hazırlık yapma	3
Belirsiz bir şekilde tabularının var olduğunu ifade edenler	3
Eğlence ve dikkat dağınıcı unsurlardan kaçınma	2
Sınav sırasında dikkat ve odak bozacak unsurlardan kaçınma	2

Katılımcıların verdiği yanıtlar, başarıya ulaşmak ya da başarısızlıktan kaçınmak amacıyla geliştirilen tabuların büyük ölçüde kişisel rutinler, sembolik davranışlar ve psikolojik güven duygusuyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Pek çok katılımcı,

sınav öncesinde veya sonrasında belirli davranışlardan kaçınmak (örneğin sınavın nasıl geçtiğini söylememek, belirli bir sıraya oturmamak, aynı kalemi kullanmak gibi) ya da uğur getirdiğine inandığı alışkanlıkları sürdürmek suretiyle başarılarını korumaya çalışmaktadır. Ayrıca dileklerin ya da hedeflerin başkalarıyla paylaşılmaması, sosyal çevreden gelebilecek olumsuz etkileri (özellikle nazar inancı) engelleme çabasını da yansıtmaktadır.

Tablo 3.3'te öğrencilerin “tabu” kavramını hangi durumlarda ne sıklıkla kullandıklarına ilişkin verdiği cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.3.

Öğrencilerin “Tabu” Kavramını Ne Sıklıkla Ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Soruya Verdikleri Cevaplar

**Tabu kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve Kişi Sayısı
hangi durumlarda yararlanmaktasınız?**

Hiç kullanmıyorum/yararlanmıyorum/inanmıyorum.	23
Sınav dönemlerinde kullanıyorum.	27
Nadiren, çok az	9
Her zaman, sık sık	7
Duygusal veya sosyal durumlara dair tabu kullanımı	5
Kullanım hakkında fikri olmayanlar	4
Eskiden tabusu olup sonradan bırakanlar	2

Katılımcıların verdikleri yanıtlar, tabuya inanma süreçlerinin büyük ölçüde bireysel yaşantılar ve tekrar eden olumsuz deneyimlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle sınav gibi yüksek stres içeren durumlarda yaşanan başarısızlıklar, kişilerin belirli davranış kalıplarını tabu hâline getirmesine neden olmakta; bu durum bireylerin başarılarını korumak adına çeşitli ritüel veya kaçınma davranışları geliştirmeleriyle sonuçlanmaktadır. Duygusal veya sosyal durumlarda “tabu” kavramının kullanımı “duygusal önyargı” ya da “sosyal önyargı” anlamında ifade edilmektedir. Kullanım

hakkında fikri olmayanlar maddesi ise kavramın ifade olarak kullanımı hakkında bilgi sahibi olunmamasını ifade etmektedir. “Eskiden tabusu olup sonradan bırakanlar” maddesi ise daha önce bir duygu ya da sosyal duruma karşı tabusu yani “ön yargı”sı olup sonradan bu durumu değişen kişileri ifade etmektedir.

Tablo 3.4’te Öğrencilerin bir şeyin tabu olduğuna inanmalarını tetikleyen unsurlar sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.4.

Öğrencilerin Bir Şeyin Tabu Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurlar Sorusuna Verilen Cevaplar

**Bir şeyin tabu olduğuna inanmanızı tetikleyen şey Kişi Sayısı
nedir?**

İnanmıyor/tetikleyici yok.	15
Geçmiş deneyimler	27
Uğur/uğursuzluk/şanstan kaynaklı	10
Nazar etkisi	6
İçgüdü, his, psikolojik etkiler	9
Toplum, aile veya çevre etkisi	6
Sınav yeri, davranış düzeni, alışkanlıklar	7
Kurallar, dini inanç	5
Belirsiz sebepler	4

Tabuya inanmayı tetikleyen unsurlar üzerine yapılan analiz, bireylerin bu inançları geliştirmelerinde en belirleyici etmenin kişisel deneyim ve gözlemler olduğunu göstermektedir. Özellikle geçmişte yaşanan başarısızlıklar ve olumsuz sınav sonuçları, bireylerin belli davranışları tabu olarak kodlamasına neden olurken uğur, nazar ve şans gibi kültürel motiflerin de etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, psikolojik etmenler, içgüdüler ve çevresel etkiler (aile, toplum, arkadaş çevresi) tabuların oluşumunda rol oynarken bazı bireyler bu davranışları dini inançlarla veya kişisel

rutinlerle de ilişkilendirmektedir. Kimi öğrencilerin nedenini açıklayamasa da tabuya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5'te ailelerin çocukları için uyguladıkları tabu olup olmadığına dair verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.5.

Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Tabu Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar.

Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda Kişi Sayısı başarısız olmanızı engellemek için uyguladıkları bir tabu var mı?

Ailemin tabusu yok.	20
Başarıyı paylaşmamak	10
Sınav öncesi dua etmeleri	3
Telefon/teknoloji sınırlaması	6
Öğüt, verimli çalışma önerisi	3
Evden çıkış yasaklaması	1
Tabu var ama uygulanmıyor.	3
Belirsiz	2

Verilen cevaplar ailelerin çocuklarının akademik başarısını korumaya yönelik çeşitli tutum ve davranışlarının hem kültürel hem de psikolojik unsurlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. İnanç temelli uygulamalar (nazar, dua, şans ifadelerinden kaçınma), teknolojik sınırlandırmalar, geleneksel ritüeller ve sözlü yönlendirmeler gibi yaklaşımlar, başarısızlığı önlemeye yönelik koruyucu mekanizmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Uğur

Uğur başlığı altında öğrencilere beş soru sorulmuş ve verilen cevaplar kategorize edilerek tabloya aktarılmıştır.

Tablo 3.6’da öğrencilerin “uğur” kavramını ne zaman duyduklarına dair verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.6.

Öğrencilerin “Uğur” Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar.

Uğur kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?	Kişi Sayısı
Çocukluk dönemi (belirsiz yaş)	32
İlkokul (1–4. sınıf)	20
Anaokulu/kreş/okul öncesi	10
Uğur böceği veya simge üzerinden öğrenme	9
Aileden öğrenme	6
Sosyal Çevre	4
Kitap/medya/çizgi film sosyal medya	6
Belirsiz/hatırlanmıyor	12
Yakın zamanda/şimdi	6
Spesifik yıl belirten	2

Katılımcıların "uğur" kavramını öğrenme zamanlarına ilişkin verilen yanıtlar, bu inancın büyük oranda erken yaşlarda öğrenildiğini göstermektedir. Özellikle çocukluk dönemi, ilkokul ve anaokulu gibi gelişimsel olarak etkilenmeye açık evrelerde bu kavramla tanışıldığını belirten ifadeler çoğunluktadır. Uğur böceği, dört yapraklı yonca gibi simgelerle bağlantılı olarak kavramın edinildiği görülürken, aile, arkadaş çevresi ve medya (çizgi film, sosyal medya, kitaplar) gibi sosyal öğrenme kaynaklarının da öğrenciler üzerinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, bazı

katılımcıların hatırlayamayacak kadar erken yaşlarda bu kavramla tanıştıklarını belirtmeleri, uğur inancının bireylerin bilinçaltına fark etmeden yerleşmiş kültürel bir öge olduğunu desteklemektedir.

Tablo 3.7’de öğrencilerin kendilerini başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir uğurları olup olmadığına dair verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.7.

Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek Veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Bir Uğurları Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar

Sizi daha başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir uğurunuz var mı? Varsa nedir? Kişi Sayısı

Uğuru olmadığını belirtenler	9
Kalem/kalem kutusu	6
Bileklik/yüzük/kolyeler	9
Dua/inanç temelli uygulamalar	9
Çalışmak/hazırlık süreci	7
Şanslı objeler/ totemler	8
Kıyafet/giyimle ilgili	4
Ritüeller/alışkanlıklar	6
Mekân ve çevre	1
Kendini motive etme/olumlu düşünce	5
Diğer	4

Katılımcıların cevaplarına bakıldığında birçok kişinin başarıya ulaşmada ya da başarısızlıktan korunmada çeşitli "uğur" inançlarına sahip olduğu görülmektedir. En çok dile getirilen uğurlar arasında kalem, bileklik, kolye gibi kişisel eşyalar yer almakta; bu nesneler öğrenciler için bir tür güven kaynağı haline gelmektedir. Yaklaşık 10 katılımcı

ise herhangi bir uğuru olmadığını ifade etmiştir. Bu veriler, öğrencilerin başarıya yükledikleri anlamın sadece akademik hazırlıkla sınırlı olmadığını, aynı zamanda semboller, alışkanlıklar ve inançlarla da desteklendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.8’de öğrencilerin “uğur” kavramını ne sıklıkla ve hangi durumlarda kullandıklarına ilişkin verdikleri cevaplar gösterilmektedir.

Tablo 3.8.

Öğrencilerin “Uğur” Kavramından Ne Sıklıkla ve Hangi Durumlarda Kullandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar.

**Uğur kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve Kişi Sayısı
hangi durumlarda yararlanmaktasınız?**

Dua etmek/manevi inançlar	15
Uğurlu eşya/aksesuar	18
Özel davranış/ritüel	14
Hiç kullanmayanlar/uğur kavramına inanmayanlar	20
Nadiren/arada sırada kullananlar	10
Her zaman/her sınavda kullananlar	12
Belirli zamanlarda kullananlar	10
Eğitimsel destek/çalışma temelli yaklaşım	4
Sembollere/sayılarla inanmak	3
Hayvan veya nesneye dayalı inançlar	1

Verilen cevaplar doğrultusunda öğrencilerin sınav sürecinde farklı inanç, alışkanlık ve ritüellere yöneldiğini göstermektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı sınavlara hazırlanırken ya da sınav anında uğurlu eşyalar (kalem, bileklik, kolye, oyuncak, özel kıyafetler vb.) kullandıklarını belirtmiştir. Bu tür nesnelere duyulan güven, öğrencilerde psikolojik rahatlama sağlayarak sınav kaygısını azaltmaya yardımcı olabilir. Dua etmek

gibi manevi ritüellerin de oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin içsel huzur arayışı ve inanç temelli destek ihtiya ını yansıtmaktadır. Ayrıca bazı öğrenciler sınav öncesinde özgün ritüeller geliştirerek ( rneğin kâğıda yıldız çizmek, 777 yazmak, sıraya dikkat etmek) başarı şanslarını artırmaya çalışmaktadır. Buna karşılık, hiçbir uğur ya da ritüel kullanmadığını belirten önemli sayıda  ğrenci de bulunmaktadır. Bu bireyler genellikle sınav başarısını daha çok çalışmaya ve hazırlığa bağlamaktadır. Öğrencilerin bir kısmı sınav sürecinde psikolojik destek mekanizmaları olarak semboller, nesneler veya dualardan faydalanırken diğer bir kısmı ise bu tür alışkanlıklardan uzak durarak başarıyı doğrudan emek ve bilgiye dayandırmaktadır.

Tablo 3.9’da öğrencilerin bir şeyin uğur olduğuna inanmalarını tetikleyen unsurların neler olduklarına ilişkin verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.9.

Öğrencilerin Bir Şeyin Uğur Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Neler Olduğu Sorusuna Verdikleri Cevaplar

**Bir şeyin uğur olduğuna inanmanızı tetikleyen şey Kişi Sayısı
nedir?**

Şans getirmesi/iyi sonuçların deneyimlenmesi	33
İnanç/içsel his/kalpden gelme	18
Tekrarlayan başarı/deneyimle öğrenme	15
Çevresel etki/başkalarından duyma/gözlem	9
Kişisel ritüel veya davranışın sonuçla bağlantısı	8
Batıl inanç/toplumsal yansıma	6
Psikolojik etki/kendine güven kazanma	7
Uğura inanmama	12
İnanç yokluğu/uğura inanmama	7
Olay sonrası beklenmedik iyilik/tesadüfi olumlu deneyim	10

Katılımcıların cevaplarından hareketle bireylerin bir nesne ya da davranışı “uğurlu” olarak görmelerinin genellikle yaşadıkları olumlu deneyimlere dayandığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, belirli bir eşyayı kullandıklarında ya da belli bir davranışı gerçekleştirdiklerinde daha önce başarı, şans veya mutluluk yaşadıklarını ifade etmiş ve bu tekrar eden olumlu sonuçların o nesne veya davranışı uğurlu olarak algılamalarına neden olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, içsel hisler, kişisel inançlar ve anlam yükleme gibi psikolojik etkenler de uğura inanmayı tetikleyen faktörler arasında yer almaktadır. Bazı bireyler için uğur, kendine güven kazandıran bir araçken bazıları için de yalnızca tesadüfi ve beklenmedik şekilde gelişen iyi olaylarla

ilişkilendirilmiştir. Çevresel etkiler de azımsanmayacak düzeyde olup aileden, arkadaşlardan veya toplumdan duyulan inançların kişisel kabulleri şekillendirdiği görülmektedir. Öte yandan bir grup katılımcı ise uğur kavramına hiçbir şekilde inanmadığını, başarıyı yalnızca çalışma ve çaba ile ilişkilendirdiğini açıkça ifade etmiştir.

Tablo 3.10’da ailelerin çocukları için “uğur” olarak uyguladıkları hususlara ilişkin verdiği cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.10.

Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Uğur Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar

**Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda Kişi Sayısı
daha başarılı olmanız için faydalandığı bir uğur var
mı?**

Dua etmek/dua edilmesi	16
Uğur yok.	15
Uğurlu nesneler (nazar boncuğu, broş, çengelli iğne)	4
Tatlı, yiyecek, içecek (çikolata, meyve, şeker vs.)	6
Manevi destek (motivasyon, destek, inanç vb.)	5
Belirsiz/bilmiyorum/sanırım yok.	3
Diğer özel uygulamalar (program yapmak, test, 2 kütüphane)	

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında, ailelerin çocuklarının sınav ve ders başarısı için en sık başvurduğu uygulamanın dua etmek olduğu görülmektedir. Bu kategori, 16 kişiyle en yüksek oranı oluşturmakta ve kültürel olarak dua etmenin başarı getireceğine olan güçlü inancı yansıtmaktadır. Uğur nesnesi kullanma durumu da oldukça yaygın olup 15 kişi herhangi bir uğura inanmadığını ya da manevi destek almadığını belirtmiştir. Bunun dışında, nazar boncuğu, okunmuş su, broş, çengelli iğne gibi uğurlu nesnelerin kullanımı da dikkat çekicidir. Ayrıca bazı ailelerin sınav öncesinde

çocuklarına tatlı şeyler yedirmek, meyve hazırlamak ya da okunmuş pirinç/şeker vermek gibi alışkanlıkları olduğu görülmektedir. Manevi destek, yani motivasyonel konuşmalar yapmak veya sadece başarılı olacaklarına inanmak da önemli bir destek türü olarak öne çıkmaktadır.

3.3. Fetiş Nesnesi

Fetiş Nesnesi başlığı altında öğrencilere beş soru sorulmuş ve verilen cevaplar kategorize edilerek tabloya aktarılmıştır.

Tablo 3.11’de öğrencilerin fetiş nesnesi kavramını ne zaman duyduklarına ilişkin verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.11.

Öğrencilerin Fetiş Nesnesi Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar

Fetiş kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?	Kişi Sayısı
şimdi/şu an/az önce/burada/bu anketle öğrendim.	27
Ortaokulda ğrendim.	11
Lisede ğrendim (Lise 1-2 dâhil).	6
Belirsiz zaman (hatırlamıyor, bilmiyor, yakın zaman).	9
Çocukluk dönemi (3. sınıf, 6. sınıf, 7 yaş vs.)	6
1–2 yıl önce/birkaç yıl	7
Sosyal medya/ kitap/film gibi kaynaklarla öğrendim.	7
Kavramı biliyor ama adını bilmiyor.	3
Kavramı hiç bilmiyor/anlamını karıştırmış.	3
Öğretmenle sınıfta öğrendi.	2

Verilen yanıtlara göre "fetiş" kavramını ilk kez bu anket sırasında veya yakın zamanda öğrenenlerin sayısı oldukça yüksek olup 27 kişi bu bilgiyi "şimdi", "az önce", "burada", "bu anketle" gibi ifadelerle belirtmiştir. Bu durum, katılımcıların önemli bir bölümünün bu kavramla yeni karşılaştığını ve önceki bilgi düzeylerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Ortaokul dönemi, kavramla tanışılan ikinci en yaygın dönem olup, 11 kişi bu dönemde öğrendiğini ifade etmiştir. Lise dönemi ise 6 kişiyle üçüncü sırada yer almaktadır. Bazı katılımcılar ise öğrenme zamanını net olarak hatırlamamakta veya

yalnızca "yakın zamanda", "bilmiyorum" gibi belirsiz ifadeler kullanmaktadır. Dikkat çeken bir diğer unsur, sosyal medya, arkadaş çevresi, kitap ya da film gibi gayri resmî kaynaklardan bu kavramı öğrenenlerin de sayıca azımsanmayacak olmasıdır (7 kişi). Ayrıca bazı katılımcılar, kavramı daha önce deneyimsel olarak fark etmiş ama adının “fetiş” olduğunu yeni öğrenmiş olduklarını belirtmiştir.

Genel olarak, bu veriler kavramın çoğu kişi için ya yeni ya da yüzeysel biçimde bilindiğini ve öğrenme yollarının büyük oranda gayri resmî kaynaklar veya bu tarz anket soruları gibi doğrudan bilgilendirme araçları olduğunu göstermektedir. Bu da eğitimin içeriğinde bazı kavramların açıklıkla ele alınmamasının, kavramların geç ya da eksik öğrenilmesine yol açtığını düşündürmektedir.

Tablo 3.12’de öğrencilerin kendilerini başarılı hâle getirecek ya da başarısızlıktan uzaklaştıracağına inandıkları fetiş nesneleri olup olmadığına ilişkin verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.12.

Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Bir Fetiş Nesneleri Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar

**Sizi daha başarılı hâle getirecek veya Kişi Sayısı
başarısızlıktan uzaklaştıracak bir fetiş nesneniz
(uğurlu eşya veya kişi) var mı? Varsa nedir?**

Kalem (uğurlu kalem, aynı kalem, uçlu kalem)	14
Kolyeler/takılar (kolye, bileklik, toka, rozet, saat)	13
Silgi/kalem kutusu/kırtasiye ürünleri	5
Giyim eşyaları (tişört, eşofman, hırka, ayakkabı)	7
Eski veya özel eşyalar (ilk kalem, eski eşyalar, oyuncak, taş)	6
Arkadaş/aile bireyleri	6
Dua/manevi ritüel (aynı dua, okunmuş su, rakamlar)	4
Hayır yok/inanmam/maalesef yok	8
Kitap, film, telefon, hayvan, kişisel objeler	5
Belirsiz veya özel ifade (kozalak)	3

Katılımcıların yanıtlarına göre, sınavlarda veya başarıya ulaşmada kendilerine uğur getirdiğine inandıkları nesneler arasında kalemler başı çekmektedir. 14 kişi özellikle aynı kalemle sınava girmeyi tercih ettiğini veya belli bir kalemin kendisi için uğurlu olduğunu belirtmiştir. Kolyeler, bileklikler, tokalar gibi kişisel takılar, 13 kişiyle ikinci en yaygın uğurlu nesne grubunu oluştururken bu nesneler hem estetik hem de duygusal anlam taşıdığı tahmin edilmektedir. Giyim eşyaları (tişört, eşofman, hırka, ayakkabı

gibi) da sınavlarda uğur getirdiğine inanılan diğer ögeler arasında yer almakta (7 kişi). Eski eşyaların kullanılması, bazı katılımcılar için bir güven kaynağı olup başarıyla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, arkadaşlar ve aile bireyleri de bazı katılımcılar için manevi destek veya motivasyon anlamında uğurlu figürler olarak görülmektedir. Bazı katılımcılar ise belirli manevi ritüeller veya semboller: dua etmek, belirli rakamlar ve okunmuş su gibi materyaller aracılığıyla başarıya ulaşmayı ummaktadır. Buna karşın, 8 kişi herhangi bir uğurlu nesneye inanmadığını açıkça ifade etmiştir. Veriler genel olarak genç bireylerin sınavlar gibi stresli durumlarda kendilerine duygusal destek sağlayacak uğurlu objeler geliştirme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu nesneler kimi zaman gerçek bir ritüele dönüşmekte, kimi zaman ise yalnızca psikolojik bir güven kaynağı olarak işlev görmektedir.

Tablo 3.13'te öğrencilerin fetiş nesnesi kavramını ne sıklıkla ve hangi durumlarda kullandıklarına ilişkin verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.13.

Öğrencilerden Fetiş Nesnesi Kavramını Ne Sıklıkla Ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar.

**Fetiş kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve Kişi Sayısı
hangi durumlarda yararlanmaktasınız?**

Kullanmıyorum/yararlanmıyorum/hiç/yok.	20
Sınavlarda kullanırım (belirli bir zamana ilişkin ifade).	14
Her sınavda/her zaman kullanırım.	10
Nadiren/bazen/çok sık değil.	8
Belirli objelerle (kalem, toka, t-shirt vb.) kullanım	7
Ders çalışırken/proje-ödev zamanlarında kullanırım	3
Ders çalışırken/proje-ödev zamanlarında kullanırım	5
Kavramı yeni öğrendi ama benzer alışkanlığı var	1

Katılımcıların cevaplarına bakıldığında eğitim süreçlerinde fetiş kavramı doğrultusunda nesnelerin oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle sınavlarda uğurlu kalem, kalem kutusu, toka, kıyafet gibi objeleri kullanmak birçok kişi için sık yapılan bir uygulamadır. Toplamda 24 kişi ya her sınavda ya da sıklıkla bu tür nesnelerden yararlandığını belirtmiştir. Bunun yanında 8 kişi nadiren veya duruma göre bu nesneleri kullandığını ifade ederken 5 kişi sınav öncesi belirli kişisel rutinleri (örneğin aynı saç modelini yapmak, yeni eşya kullanmaktan kaçınmak, sınav dışı kitap okumak) uygulayarak bir tür manevi hazırlık süreci yaşadığını belirtmiştir. 20 kişi ise tamamen bu tür uğurlu nesne veya alışkanlıkları kullanmadığını net şekilde ifade etmiştir. Bu da fetiş nesneleri kullanımında bireysel farklılıkların oldukça belirgin olduğunu göstermektedir. İlginç bir şekilde bazı katılımcılar fetiş kavramını daha önce duymamış

olsalar bile farkında olmadan bu tanıma giren davranışları benimsediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.14.

Öğrencilerin Bir Şeyin Fetiş Nesnesi Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Ne Olduğuna Dair Verdikleri Cevaplar

**Bir şeyin fetiş nesnesi olduğuna inanmanızı tetikleyen Kişi Sayısı
şey nedir?**

Şans getirdiğine inanmak/başarılı sonuç almak	28
Belirli bir sınavda olumlu deneyim yaşamak (ilk kullanımda iyi sonuç)	13
Kendini iyi/güvende hissetmek, duygusal bağ	10
Eşyayı sevilen birinin vermesi/anısı olması	6
Alışkanlık, tekrar eden olumlu deneyim, ritüel oluşumu	8
İnanmıyorum/tetikleyen bir şey yok/kullanmıyorum	10
İhtiyaca yönelik kullanım (içindekiler işe yarıyor, pratik nedenler)	2
Diğer (eğlenme, sevme, özel olma, rastlantı, sembolik anlam vb.)	5

Katılımcıların verdiği yanıtlardan yola çıkarak bir nesnenin "fetiş nesnesi" olarak kabul edilmesini en çok etkileyen faktörün, o nesneyle birlikte olumlu bir deneyim yaşanması olduğu söylenebilmektedir. Özellikle şans getirdiğine inanma veya o nesneyle girilen sınavlardan başarılı sonuçlar alınması, 28 kişi tarafından bu inancı tetikleyen temel neden olarak belirtilmiştir. Bunun yanında 13 kişi tek bir sınavda yaşanan olumlu bir deneyimin bu nesnenin özel hâle gelmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Yani başarı ile doğrudan bağlantı kurulan bir ilk deneyim, çoğu zaman fetiş nesne inancının başlangıcı olmaktadır. Katılımcıların 10'u ise bu nesnelerin kendilerine güven verdiğini, iyi hissettirdiğini veya duygusal bir rahatlık sağladığını belirtmiştir. Manevi bağlar da azımsanmayacak sayıda (6 kişi) öğrencide etki göstermekte, sevilen birinin verdiği ya

da bir anıya bağı olan nesneler uğurlu kabul edilmektedir. Bu durum, fetiş nesnelerin yalnızca sembolik değil, aynı zamanda kişisel ve duygusal anlam taşıyan objeler olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak 10 kişi bu tür bir inanca sahip olmadığını ya da tetikleyici bir şey yaşamadığını açıkça ifade etmiştir. Genel olarak, bu veriler başarıya ulaşmak için bilinçli ya da bilinçsiz biçimde bazı nesnelere anlam yüklemenin, kişisel inanç sisteminin ve deneyimlerin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.15’te ailelerin çocukları için kullandıkları bir fetiş nesnesi olup olmadığına ilişkin verdikleri yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 3.15.

Ailelerin Çocukları İçin Kullandıkları Bir Fetiş Nesnesi Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar

**Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda Kişi Sayısı
daha başarılı olmanız için faydalandığı fetiş
nesnesi(uğurlu eşya) var mı?**

Yok / hayır yok / yoktur / bulunmamaktadır.	8
Nazar boncuğu (çengelli iğneyle takma dâhil)	6
Okunmuş nesneler (su, şeker, şeyler)	5
Aile bireylerinin kendilerine verdikleri özel eşyalar (saat, broş, takı vs.)	5
Zemzem suyu/dini temelli nesneler	1
Özel bardak (kulplu bardak)	1
Muska	1

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında ailelerin çocuklarının sınav ya da ders başarısını artırmak için çeşitli uğurlu nesnelere başvurdukları görülmektedir. En yaygın kullanılan nesne, nazar boncuğudur. 6 kişi ailesinin sınav günlerinde bu nesneyi çengelli iğne ile taktığını veya yanında bulundurduğunu belirtmiştir. Okunmuş su, şeker ve dini içerikli gıdalar (toplam 5 kişi) başarı için kullanılan başka önemli semboller arasındadır. Aile büyüklerinden kalan saat, broş veya araba gibi özel nesneler, sembolik değeri olan kişisel uğurlar olarak 5 kişi tarafından ifade edilmiştir. Bu nesneler genellikle duygusal bağ içeren, geçmişten gelen ve anlam yüklü objeler olup manevi destek aracı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca muska, zemzem suyu ve kulplu bardak gibi materyaller de bireysel farklılıkları ve kültürel çeşitliliği yansıtmaktadır. Bunun yanında 8 kişi ailesinin herhangi bir uğurlu nesne kullanmadığını belirtmiştir. Genel olarak bu veriler ailelerin çocuklarının akademik başarıları için manevi, geleneksel ve kültürel yollarla

destek olmaya çalıştıklarını, bunun da zamanla bir tür ritüel veya sembolik alışkanlığa dönüştüğünü göstermektedir.

3.4. Ritüel

Ritüel başlığı altında öğrencilere beş soru sorulmuş ve verilen cevaplar kategorize edilerek tabloya aktarılmıştır.

Tablo 3.16.

Öğrencilerin Ritüel Kavramını Ne Zaman Duyduklarına Dair Verdikleri Cevaplar

Ritüel kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?	Kişi Sayısı
Yeni öğrendim/bu anketle/şu an/bugün/ilk kez şimdi/bu sene	15
Sosyal medya üzerinden öğrenenler	10
Ortaokulda (5-8. sınıflar arası)	14
Lisede (9-12. sınıflar arası)	9
Çocukken/küçük yaşta/7-10 yaşlarında/ilkokulda	11
Hatırlamıyor/belirsiz zaman ifadeleri (çok önceden, eskiden vb.)	10
1-2 sene önce/birkaç yıl önce	8
Aile, öğretmen, sinema, film, özel olaylar (deprem vb.) ile öğrenen	6

Katılımcıların verdiği yanıtlar, "ritüel" kavramını öğrenme zamanlarının oldukça farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. En dikkat çekici grup, bu kavramı yeni öğrenenlerdir. 15 kişi bu kavramla ilk kez bu anket aracılığıyla veya çok kısa bir süre önce tanıştığını belirtmiştir. Bu durum, "ritüel" kelimesinin günlük kullanımda gençler arasında çok yaygın olmadığını düşündürmektedir. Öte yandan sosyal medya bu kavramın tanınmasında etkili bir kaynak olmuş, 10 kişi ritüel kelimesini bu mecralarda gördüğünü ifade etmiştir. Ortaokul düzeyinde ritüel kavramı ile karşılaşanların sayısı da oldukça yüksek (14 kişi). Bu da bu yaşlarda öğrenilen değerlerin ve alışkanlıkların

önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Lise düzeyinde öğrenenlerin (9 kişi) sayısı da dikkate değerdir ve bu, eğitimin ilerleyen kademelerinde kavramların daha soyut boyutlarıyla tanışıldığını işaret etmektedir. Çocukluk döneminde (ilkokul, aile etkisiyle) ritüeli tanıyanlar (11 kişi), kavramın sadece akademik yollarla değil, aynı zamanda kültürel ve dini uygulamalarla da öğrenildiğini göstermektedir. Birçok kişi ise zamanı net hatırlamamakla birlikte ("çok önceden", "hatırlamıyorum") bu tür kavramlarla yaşam deneyimleri yoluyla tanıştığını belirtmiştir.

Tablo 3.17’de Öğrencilerin kendilerini başarılı hâle getirecek ya da başarısızlıktan uzaklaştıracak ritüel olup olmadığına ilişkin verilen yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 3.17.

Öğrencilerin Kendilerini Başarılı Hâle Getirecek veya Başarısızlıktan Uzaklaştıracak Ritüellerinin Olup Olmadığına Dair Verdikleri Cevaplar

**Sizi daha başarılı hâle getirdiğine inandığınız bir Kişi Sayısı
ritüeliniz var mı?**

Dua etmek, besmele çekmek, inanç temelli uygulamalar	22
Yok/hayır yok/şu an yok.	7
Sınav öncesi belirli davranışlar (ad yazmak, saç örmek, su içmek, kitapçık tercihi, odaklanmak vb.)	10
Müzik dinlemek / şarkı söylemek / ritim tutmak	4
Yemek/yiyecek ile ilgili ritüeller (tatlı yemek, kahvaltı, üzüm, yemek yeme)	5
Psikolojik hazırlık: Pozitif düşünme, telkin, manifest, nefes egzersizi, yoga	7
Gizlilik/dilek dilemek/gerçekleşmeden kimseyle paylaşmamak	2
Ders çalışmak/notlara bakmak	3

Katılımcıların ritüel kavramına yaklaşımlarına bakıldığında en baskın eğilimin dua etmek ve inanç temelli uygulamalar olduğu görülmektedir. Toplamda 22 kişi sınav öncesinde dua ettiğini, besmele çektiğini ya da inanç temelli hazırlık yaptığını belirtmiştir. Bu, ritüelin sadece bir alışkanlık değil, aynı zamanda manevi bir güç kaynağı olarak da görüldüğünü göstermektedir. Diğer yaygın ritüeller arasında sınav öncesi belirli davranışlar (isim yazmak, saç örmek, kâğıda üfleme gibi) yer almakta (10 kişi) ve bu tür eylemler genellikle bireysel deneyimlere dayanmaktadır. Ayrıca yeme-içme alışkanlıkları (tatlı yeme, üzüm yeme, kahvaltı gibi) başarı ile ilişkilendirilmiş; bu, fiziksel konforun psikolojik rahatlıkla birleştiği bir alanı temsil

etmektedir (5 kişi). Katılımcıların bir kısmı ise sınav stresiyle başa çıkmak için müzik dinleme, yoga, nefes egzersizi, manifest gibi zihinsel hazırlık yöntemlerini kullanmaktadır (7 kişi). 7 katılımcı ise herhangi bir ritüele sahip olmadığını belirtmiştir. Bu dağılım, bireylerin başarıya ulaşma konusunda hem dini/manevi hem de kişisel/psikolojik yollarla kendilerini desteklediklerini, bu destek biçimlerinin kültürel normlar, bireysel deneyimler ve sosyal etkilerle şekillendiğini göstermektedir.

Tablo 3.18’de öğrencilerin ritüel kavramını ne sıklıkla ve hangi durumlarda kullandıklarına ilişkin verdikleri cevaplar gösterilmektedir.

Tablo 3.18.

Öğrencilerin Ritüel Kavramını Ne Sıklıkla ve Hangi Durumlarda Yararlandıklarına Dair Verdikleri Cevaplar

**Ritüel kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve Kişi Sayısı
hangi durumlarda yararlanmaktasınız?**

Sınavlarda kullanıyorum (her sınavda, genelde vs.)	18
Sadece sınav öncesi dua/ritüel yaparım	11
Bazen/ara sıra kullanıyorum	10
Hiç kullanmam/yok/kullanmıyorum	16
Büyük sınavlar/özel günlerde kullanırım	6
Ders çalışırken/başarı için kullanırım	3
Eğlenmek amacıyla veya sosyal medyada görüp denedim	2
Her zaman/her gün/her an kullanırım	4

Katılımcıların ritüel kavramına yönelik yaklaşımları büyük ölçüde sınav odaklıdır. En yaygın yanıt grubu, ritüelleri sınavlarla ilişkilendiren ve her sınavda ya da genel olarak sınav dönemlerinde kullandığını belirten bireylerdir (18 kişi). Bunu özellikle sınavlardan önce dua etme gibi dini veya manevi temelli ritüelleri belirli bir zamana özgü şekilde uygulayanlar (11 kişi) takip etmektedir. "Bazen" veya "ara sıra"

kullandığını ifade eden orta düzeyde katılım gösterenler de dikkate değerdir (10 kişi). Öte yandan, hiç ritüel kullanmadığını ya da bu kavrama yabancı olduğunu belirten önemli bir katılımcı kitlesi (16 kişi) bulunmaktadır. Daha az sayıda katılımcı ritüelleri yalnızca büyük sınavlarda ya da proje gibi özel durumlarda (6 kişi) veya başarı amacıyla ders çalışırken (3 kişi) uyguladığını belirtmiştir. Bazı bireyler ise ritüeli sosyal medyada görüp eğlence amaçlı denemiştir (2 kişi). Ayrıca her zaman, günlük ya da sürekli ritüel uygulayan küçük bir grup da (4 kişi) dikkat çekmektedir. Bu veriler, eğitim süreçlerinde ritüel kullanımının bireysel inanışlara, sınav stresine ve alışkanlıklara bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.19’da öğrencilerin bir davranışın ritüel olduğuna ilişkin inanmalarını tetikleyen unsurların ne oldukları sorusuna verilen yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 3.19.

Öğrencilerin Bir Davranışın Ritüel Olduğuna İnanmalarını Tetikleyen Unsurların Ne Olduğu Sorusuna Verdikleri Cevaplar

**Bir şeyin ritüel olduğuna inanmanızı tetikleyen şey Kişi Sayısı
nedir?**

Gerçekleşme/başarı durumu (olumlu sonuç alındığında)	17
Duaların kabul olması/dua sonrası huzur/beklenen sonucu almak	14
İnanç ve kişisel inanç sistemi	10
Rahatlama, odaklanma, güvende hissetme gibi psikolojik etkiler	9
Deneyim/yaşanmışlık/alışkanlık	8
Şans, uğur, bereket gibi anlamlar yüklemek	6
Hiçbir şey tetiklemez/inanmaz/yok diyenler	11
Çevresel etkenler/sosyal çevre/ortam	3
Eylemi yapmadığında rahatsızlık duyma (olumsuz pekiştirme).	2
Diğer (eğlenmek, kitaplar, notlara bakma alışkanlığı gibi)	3

Katılımcıların ritüel kavramına inanma veya bir şeyi ritüel olarak benimseme süreçlerini en çok etkileyen unsur, o davranışın sonucunda istedikleri sonuca ulaşmalarıdır. Özellikle ritüelin ardından başarı sağlandığında veya bir dilek gerçekleştiğinde bireyler bunu tekrar etme eğilimi göstermektedir (17 kişi). Duaların kabul olması ve dua sonrası gelen içsel rahatlık da güçlü bir tetikleyicidir (14 kişi). Bu, ritüelin manevi temellere dayandığını ve bireysel inanç sistemleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (10 kişi). Ritüelin kişiyi rahatlattığına, odaklanmasını artırdığına veya güven duygusu

verdiğine inanan katılımcılar da önemli bir yer tutmaktadır (9 kişi). Diğer taraftan, bazı katılımcılar ise ritüel inancını geçmiş deneyimlerine, yaşanmışlıklara ya da alışkanlıklara dayandırmaktadır (8 kişi). Şans, uğur ve bereket gibi sembolik anlamlar yükleyenler de dikkate değerdir (6 kişi). Buna karşın, ritüel kavramına inanmayan veya bu konuda bir tetikleyici unsur görmeyen kayda değer bir grup da bulunmaktadır (11 kişi). Genel olarak veriler, bireylerin ritüel davranışlarını ya olumlu deneyimlerle pekiştirdiğini ya da psikolojik ve inanç temelli nedenlerle bu davranışları sürdürdüğünü göstermektedir.

Tablo 3.20’de ailelerin çocukları için uyguladıkları bir ritüel olup olmadığına dair verdikleri cevaplar yer almaktadır.

Tablo 3.20.

Ailelerin Çocukları İçin Uyguladıkları Bir Ritüel Olup Olmadığına Dair Verilen Cevaplar

**Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda Kişi Sayısı
daha başarılı olmanız için gerçekleştirdiği bir
ritüel var mı?**

Aile dua ediyor/dua etmek	36
Yok/hayır/ritüel yok	8
Okunmuş su, pirinç, ballı süt gibi somut ritüeller	7
Aile destek veriyor/moral, motivasyon sağlıyor	2
Bilinmiyor/dikkat edilmemiş	2

Katılımcıların büyük çoğunluğu, ailelerinin derslerinde veya sınavlarında başarılı olmaları için gerçekleştirdiği ritüelin dua etmek olduğunu belirtmiştir. Dua etme pratiği, bu ritüeller arasında açık ara önde gelmekte ve katılımcıların yaklaşık %70’i bu inanç ve destek biçimini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra bazı ailelerin okunan duaların etkisine inanarak okunmuş su içirmek, okunmuş pirinç veya ballı süt gibi ritüeller uyguladığı görülmektedir. Ancak önemli bir grup ise ailelerinin böyle bir ritüel uygulamadığını ya da bu konuda herhangi bir uygulamaya rastlamadığını belirtmiştir. Ayrıca küçük bir kesim aile desteği ve moral vermenin ritüel olarak

değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Bu durum, ailelerin manevi destek sağlama yoluyla çocuklarının başarılarına olumlu katkı yapmayı amaçladığını göstermektedir. Genel olarak, ailelerin ritüel pratiği olarak dua etme ve manevi destek sağlama eğiliminde olduğu, diğer ritüellerin ise daha sınırlı ve farklı şekillerde uygulandığı ortaya çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan veriler değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular tabu, uğur, fetiş nesnesi ve ritüel kavramları çerçevesinde sunulmuştur. Bulgular doğrultusunda, sınav stresini azaltmaya yönelik uygulamalarda cinsiyet ile yaş/sınıf değişkenlerinin belirgin bir farklılık yaratmadığı; her iki cinsiyetin ve farklı yaş/sınıf gruplarının benzer inanç sistemlerine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tabu: Katılımcıların bir kısmı tabu kavramını daha önce duymazken büyük bir kısmının da bu kavramı “Tabu” isimli oyundan öğrendiğini görüyoruz. Katılımcı ifadelerinde en çok karşılaşılanlar “Şu an öğrendim.”, “Oyun oynarken öğrendim.”, “Kitap okurken karşılaştım.” gibi ifadelerdir. Bu bulgular eşliğinde tabu kavramının kültürel bir unsur olarak bilinçli bir kavramsallaştırma yoluyla değil de deneyimleyerek ve gündelik hayat içinde öğrenildiğini göstermektedir.

Bazı öğrencilerin de "Ne zaman öğrendiğimi hatırlamıyorum." veya "Duydum ama anlamını bilmiyordum." gibi ifadelerle tabu kavramının zamanla farkında olmadan zihinlerine yerleştiğini görüyoruz. Bu da bize kültürel aktarımın örtük öğrenme yoluyla gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Katılımcıların büyük bir bölümü, tabu kavramını bilinçli bir şekilde kullanmasalar da çeşitli davranışları "uğursuzluk" veya "başarıyı sürdürme" amacıyla tekrar ettiklerini belirtmişlerdir. Sıklıkla ifade edilen örneklerden bazıları da sınav sonucunu kimseye söylememe, sınavda sadece belirli kalem veya eşyaları kullanma, sınav günü duş alma veya özel kıyafet giyme, yeni alınmış eşyalarla sınava girmeme, belirli bir sıraya oturma (örneğin köşe veya orta sıra), sınavlar sonuçlanmadan dileklerini kimseyle paylaşmama gibi davranışlar sergilediklerini görmekteyiz. Bu tür davranışların, halk inançlarında yer alan “uğur”, “nazar”, “dileğin bozulması” gibi halk bilimi kapsamında yer alan kavramlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin belirli bir davranışı “tekrarlama gereksinimi” duydukları durumlar, bu davranışların bir tür bireysel ritüele dönüştüğünü göstermektedir. Bu ritüellerin temelinde, genellikle kötü deneyimlerin tekrarından korunma amacı yer almaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu bir davranışın tabu hâline gelmesini daha önce yaşadıkları kötü deneyimlere, nazar veya uğursuzlukla karşılaşma korkusuna, aileden

aktarılan düşünce ve davranışlara ve kendi hislerinden gelen inançlarla ilişkilendirmiştir.

Öğrencilerden biri “Sınavım güzel geçti dedim, kötü not aldım. Artık söylemiyorum” ifadesini kullanmıştır. Bu da halk inanışlarında sıklıkla karşılaşılan “nazara gelme” düşüncesinin modern eğitim hayatı ekseninde tekrar yorumlandığını göstermektedir. Özellikle ağızdan çıkan sözlerin kaderi etkilediğine dair geleneksel inanç, bu tür söylemlerle sürdürülebilmektedir.

Veriler, bazı öğrencilerin ailelerinin de tabu kavramına yakın inançları eğitim süreçlerine dâhil ettiklerini göstermektedir. Örnek olarak aile bireylerinin başarıyı kimseyle paylaşmaması, öğrencinin dikkatini dağıtacak faaliyetlerin (telefon, sosyal medya vb.) yasaklanması gibi davranışlar ebeveynlerin tabu kavramını tam olarak bilmeseler de buna yakın bir inançla öğrencileri yönlendirdiklerini görmekteyiz. Bu bulgulardan hareketle ailelerin de geleneksel halk inanışlarına bağlı kalarak çocuklarının başarılarını korumaya çalıştığını göstermektedir. Böylece tabu, sadece bireysel bir inanç biçimi olarak değil toplum tarafından paylaşılan ve kuşaklar arası aktarılan bir davranış örüntüsü hâline gelmektedir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, tabuyu özellikle sınav dönemlerinde aktif olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Bazı öğrenciler, sınav öncesi ritüellere inandıklarını, bazıları ise bu davranışların artık alışkanlık hâline geldiğini belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise bu tür davranışlara tamamen karşı çıkarak gerçekçi düşünmeyi tercih ettiklerini dile getirmiştir. Bu durum, öğrenciler arasında inanç temelli davranışların yanında rasyonel bir tutum sergileyenlerin de olduğunu göstermektedir.

Uğur: Uğur kavramına geldiğimizde ise öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu kavramı çok küçük yaşlardan itibaren bildiklerini belirtmiştir. Bu da aslında folklorik bilginin kuşaklar arası aktarım sürecinde erken yaşlarda kazandırıldığını ve bireylerin bilinçaltında yer ettiğini göstermektedir. Kaynak kişi ifadelerinde uğurla ilgili ilk deneyimlerin aile bireyleri, sosyal medya ya da okul ortamları tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Bu durum, halk kültürünün sadece geleneksel ortamlarda değil, modern medya ve eğitim kurumları aracılığıyla da yaşatıldığını ve yayıldığını göstermektedir.

Öğrencilerin önemli bir kısmı, sınavlarda ya da stresli durumlarda kendilerini daha güvende hissetmek için uğurlu nesnelere ya da davranışlara başvurmaktadır. Kalem, bileklik, kolye gibi nesneler ya da dua etmek, sınavdan önce aynı şeyi yemek, aynı kıyafeti giymek gibi davranışlar folklorik ritüelistik uygulamalarını yansıtmaktadır. Bu uygulamaların, bireyin belirsizlik karşısındaki psikolojik ihtiyacını karşılama yönüyle işlevsel olduğu söylenebilmektedir.

Uğurla ilgili inanışlar bireylerin kendi deneyimleriyle şekillenmelerinin yanında, çoğunlukla toplumsal çevre (okul, arkadaş vs.) ve aile etkisiyle de şekillendiğini görmekteyiz. Ailelerin çocuklara nazar boncuğu takması, okunmuş su içirmesi ya da dua etmesi gibi uygulamalar halk inançlarının günümüzdeki yansımalarını göstermektedir. Bu durum, halk biliminin önemli yapı taşlarından biri olan “inanış” olgusunun sürekliliğini de ortaya koymaktadır.

Uğur kavramı öğrencilerin zihninde geleneksel şekilde anlam kazanmakta fakat bu inanışların, modern hayatın gerekliliklerine uyarlanarak yaşatılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu durum, halk biliminin sadece geçmişe ait olmayan bir alan olduğunu, bugün de yaşayan ve günümüze uyarlanabilen bir kültürel sistem olduğunu ortaya koymaktadır. Uğurla ilgili inanışlar kişisel deneyimlerle şekillense de sosyal çevreden de (aile, okul, medya) etkilenecek kolektif bir kültür hâline gelmektedir.

Uğurlu eşyaların veya ritüellerin öğrencilere göre yalnızca batıl inançtan ibaret olmadığını, stresle baş etme aracı olarak da bu inanmalara bağlı kalındığı görülmüştür. Bu yönüyle halk bilimi, psikolojik bir destek aracı olarak da işlev görmektedir.

Bu tez çalışması, halk biliminin kapsamının yalnızca köy yaşamı ya da geleneksel törenlerle sınırlı olmadığını; aksine modern yaşamın her alanında gözlemlenebilecek kültürel bir derinliğe sahip olduğunu göstermektedir. Uğur kavramı özelinde yapılan bu araştırma, öğrencilerin eğitim yaşamındaki folklorik tutum ve davranışlarını gözler önüne sermekte, halk biliminin güncel ve dinamik doğasına katkı sağlamaktadır.

Fetiş Nesnesi: Soru formlarında verilen cevaplardan ulaşılan veriler, katılımcıların çoğunun fetiş kavramıyla bu soru formu aracılığıyla tanıştığını göstermektedir. Fetiş nesnesine dair farkındalık ya son birkaç yıl içinde oluşmuş ya da hâlâ oldukça sınırlıdır. Kavram öğrenciler tarafından duyulmasa veya yeni öğrenilse bile uygulama söz konusu olduğunda birçok öğrencinin pratikte fetiş nesnesi kullanımına başvurdukları

görülmektedir. Bu durum, kavramın yerel kültürel karşılıklarla içselleştirildiğini göstermektedir.

Tez çalışması için gönderilen soru formunda da gelen cevaplara bakıldığında öğrencilerin en yaygın kullandığı fetiş nesnelerinin uğurlu saydıkları kalem olduğunu görmekteyiz. “Daha önce başarılı oldukları bir sınavda kullandıkları kalemi, silgiyi veya defteri tekrar kullanma alışkanlığı...” (Güvenç, 2012, s. 78). şeklinde karşımıza çıkabilir.

Kırtasiye malzemeleri haricinde öğrenciler tarafından sıkça belirtilen fetiş nesneleri arasında şu öğeler öne çıkmaktadır: Takı ve aksesuarlar (bileklik, kolye, toka), giysi ve ayakkabılar (uğurlu tişört, pembe hırka), aile yadigârları veya dini semboller (babaanne broşu, zemzem suyu, nazar boncuğu, kişiler (anne, arkadaş, öğretmen). Bahsi geçen öğeler, geleneksel halk kültüründeki “uğur getirme” inancının günümüzdeki modern yansımalarıdır. Öğrencilerin aynı kalemle sınava girme, belirli giysileri yalnızca sınavda kullanma ya da uğurlu sayılara dair inançları, geçmişten günümüze taşınan “alışkanlıkla kutsallaşan” davranış kalıplarına işaret etmektedir. Öğrenciler fetiş nesnelerini çoğunlukla sınav zamanlarında kullanmaktadır. Bazı öğrenciler yalnızca sınavlarda değil, proje teslimi veya önemli günlerde de bu nesnelere başvurmaktadır.

Öğrencilerin bir nesnenin fetişleştiğine inanmalarını tetikleyen başlıca etkenlerin başında “şans getirmesi” inancı gelir, bunun haricinde “önceki başarılarla özdeşleştirilmesi” ve “duygusal bağ kurulması” da yer almaktadır. Bu süreç, Lévi-Strauss’un (2022) “Sihirli Düşünce” kavramını anımsatmaktadır: Birey, sonuç ile eylem arasında sembolik bir bağ kurar.

Bazı öğrenciler, ailelerinin de kendilerine sınav öncesinde başarı getirmesi ve bir korunma sağlanması için uğurlu saydıkları nesneleri verdiğini belirtmiştir. Bu nesneler arasında nazar boncuğu, okunmuş su, zemzem suyu gibi halk inançlarına ait öğeler bulunmaktadır. Bu bulgu, fetiş nesnesi kullanımının bireysel değil, kolektif bir kültürel aktarım ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak, sınav gibi stresli durumlarda kişilerin kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olan ritüel veya nesne kullanımının, psikolojik bir destek ve odaklanma yöntemi olarak işlev gördüğü söylenebilmektedir.

Ritüel: Öğrencilerin sınav stresine karşı geliştirdikleri ritüelistik uygulamalar, bireysel psikolojik ihtiyaçların yanı sıra, halk kültürünün modern birey üzerindeki sürekliliğini de göstermektedir. Modern eğitimde yer almamasına rağmen öğrenciler bilinçli veya bilinçsiz şekilde geleneksel halk inançlarına yaslanarak ritüeller oluşturmakta, bu ritüeller sayesinde içsel bir güven duygusu geliştirmektedir. Bu durum, halk biliminin sadece geçmişe ait değil, güncel yaşamın içinde var olan ve yeni biçimlerle de kendini gösteren ve daima dinamik bir yapı olduğunu kanıtlamaktadır.

Van Gennep'in geçiş ritüelleri kuramı (2022), öğrencilerin sınavı sembolik bir "eşik" olarak algıladıklarını ve bu eşiği, dua okumak, saç örmek ya da manifest defteri hazırlamak gibi eylemlerle aşmaya çalıştıklarını açıklamada elverişlidir. Van Gennep'e göre ritüel, bireyi eski statüden yenisine taşır; burada da öğrenci, belirsizlikten "başarılı olma" durumuna geçebilmek için ritüelistik eylemlere başvurmaktadır. Böylece sınav, modern bir geçiş ayini biçimini almakta, ritüel ise toplumsal yaşamın geleneksel kodlarını çağdaş eğitim bağlamına taşımaktadır.

Turner'ın (1991) toplumsal ritüel kavramı, grup hâlinde yapılan uygulamaların aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada kimi öğrencilerin arkadaş grubuyla topluca dua etmesi, birlikte manifest cümleleri yazması veya sınav sabahı aynı kahvaltılık menüsünü paylaşması, Turner'ın "communitas" kavramını sınav bağlamında doğrular. Paylaşılan ritüel, bireysel kaygıyı kolektif enerjiye dönüştürerek motivasyonu yükseltmekte ve performansa psikolojik destek sunmaktadır.

Öğrencilerin verdiği yanıtlar ritüel kavramını ağırlıklı olarak sosyal medya, aile, okul, öğretmenler ve dini/kültürel pratikler tarafından öğrenildiğini göstermektedir. Bu, kültürel bilgi aktarımının hem geleneksel (aile, okul, dini ritüel) hem de modern mecralarla (sosyal medya, film, internet) gerçekleştiğini göstermektedir. Bazı öğrencilerin "İlk olarak sosyal medyadan öğrendim. Bu kavramın kelime anlamını öğrenmeden önce zaten kendim de yaptığımı fark ettim." gibi ifadelerde bulunması bireylerin ritüel kavramının bilinçli olmadan da uyguladıklarını göstermektedir.

Öğrencilerin ritüelistik davranışları içinde en çok tekrarlananlar dua etmek, besmele çekmek, okunmuş su/pirinç içmek/yemek, muska taşımak gibi İslamî inanç temelli uygulamalardır. Bu uygulamalar bireysel başarı beklentisiyle yapılsa da aslında toplumun manevî kodlarının bir parçası olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Ritüel davranışlar, bireyin sınav stresini azaltma, kontrol hissi kazanma ve güven duygusu oluşturma işlevine sahiptir. Öğrenciler, belli uygulamaları tekrarladıklarında bunun doğrudan sonucu etkilediğine inanmaktadır. Örneğin öğrencilerin verdiği cevaplardan “Her sınavda saçımı örerek giriyorum. Sınav kağıdına üflerim. Sınava ilk olarak adımı yazarım. Sınavda oturduğum konuma göre başarılı/başarısız hissederim.” gibi verilen cevaplar, bu tarz davranışların kişide kutsal/simgesel anlamı olan kişisel ritüel örnekleri olduğunu ve folklorik davranış kalıplarına girdiğini göstermektedir. Özellikle sınava hazırlanan öğrencilerde bu tarz ritüelistik davranışların ortaya çıkması ve sık kullanılması, doğacak olan bireysel krizlere tepki olarak gelişmeleri, belirsizlikle başa çıkma amacı taşımaları sebebiyle Honko'nun sınıflandırmasına göre "kriz ritüelleri" kategorisinde değerlendirilebilir. Kriz ritüellerinin amacı kontrol hissi kazanmak, belirsizliği azaltmak gibi psikolojik destekler sağlamaktır. Aynı zamanda öğrencilerin bir eşikte olması sebebiyle gerçekleştirdikleri ritüelleri giriş(yeni bir okul düzeyi) /geçiş(olgunlaşma, yaşın ve eğitim düzeyinin ilerlemesi) ritüelleri kategorisinde de değerlendirmemiz mümkün.

Bazı öğrenciler ritüelin işe yaraması, şans getirmesi veya sonucu olumlu etkileyip etkilememesi üzerinden bir rasyonel açıklama yapmaya çalışırken kimileri sadece inanç ve hissiyat temelli bir inanç göstermektedir. Bir davranışın ritüel olarak nitelendirilmesinin öğrencilere göre farklı cevapları vardır: “Gerçekleşmesi gerekir. Dua etmezsem eksik hissediyorum. Sadece içim rahatlıyor.” Bu cevaplardan ritüellerin sadece pragmatik değil, sembolik ve ruhsal bir işlevi olduğu görülür ki bu da halk biliminin en temel yapı taşlarından.

Ailelerin sınav öncesinde çocukları için dua etmesi, okuyup üflemesi, okunmuş su içirmesi veya okunmuş yiyeceklerden yedirmesi gibi uygulamalar, kolektif folklorik yapıların bireye yansımalarıdır. Aile, bireyin ilk kültür taşıyıcısıdır ve bu davranışlar sözlü kültürün devamlılığını gösterir. “Ailem sınava girmeden önce bana ballı süt içirir.”, “Kur’an okurlar.”, “Dua ederler ve suya üflerler.” gibi örneklerin yanında nazardan korunmak için söylenen “Elemtire fiş, kem gözlere şiş” (Baraz, 1998, s.95). cümlesi de kişilerin nazar potansiyeli taşıdığına inandıkları durumlarda söylenmektedir. Bu ve bunun gibi aileler tarafından gerçekleştirilen ritüeller, halk biliminin hem bireysel hem de topluluk içinde işlevsel olarak sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Annelerin sınavdan önce çocuğunun başarılı olması için dualar okuması, sınavdan önce zemzem suyu içilmesi veya başka gıdaların yedirilmesi gibi davranışlar halk dindarlığı veya inanç folkloru kapsamında değerlendirilir ve bireylerin resmi din öğreniminden ziyade yerel yorumlarla şekillenmiş dini yaşantısını yansıtmaktadır.

Manifest: Sosyal medyada görülen ve yaygınlaşan bazı uygulamalar da folkloristik olarak ele alınabilir. Özellikle manifest, öğrencilerin de verdiği cevaplardan “12 üzüm yeme”, “kitapçık A gelmesi” gibi uygulamalar, günümüz bireylerinin sembolik ritüellere nasıl yöneldiğini gösterir. 12 üzüm yemek yabancı kültürlerden alınmış ve yılbaşında masanın altında 12 üzüm yiyip dilek tutulduğunda bütün sene şanslı olacağına inanılır (Badur, 2024). Manifest yapmak cevabını veren iki öğrenci vardır. Bu tür ritüeller halk biliminin kentsel, bireysel ve yeni medya odaklı formlarla dönüşümüne örnek teşkil etmektedir. Özellikle son yıllarda sosyal medyanın hızla yaygınlaşması bu tarz uygulamaların daha yaygın hâle gelmesine olanak tanımıştır. Sosyal medyadaki anlık gelişmelerin takip edilebiliyor oluşu insanların başka coğrafyalardaki kutlamaları ve ritüelleri anında görmesini ve uygulayabilmesini sağlamıştır.

Günümüzde özellikle sosyal medyada “manifest” kavramı ile sıklıkla karşılaşmaktayız. Gençler istedikleri dilekleri kendilerine çağırmak ve evrene olumlu mesajlar göndermek için “manifest yapma”ya başvurmaktadır. Tez çalışmamdaki soru formlarıma iki öğrenci tarafından “Manifest” de eklendiği için bu kavram da tez çalışmasında açıklanmaktadır.

“Manifest sözcüğü Fransızca ve Latince kökenli olup İngilizcede en azından 1300’lerden beri sıfat olarak “açık” ya da “belirgin” anlamında kullanılmaktadır. İngiliz şair ve yazar William Shakespeare de bu kelimeyi hem isim hem de fiil olarak “açık” ve “açık hâle getirmek” anlamlarında kullanmıştı. "Manifest" kelimesi hâlihazırda ise daha çok "bir şeyi hayal etmek veya istemek yoluyla gerçekleşmesini sağlamak" anlamına geliyor. Kelimenin bu yeni anlamı, güçlü şekilde inanılan hayallerin görselleştirme ve olumlu düşünce yoluyla gerçeğe dönüşebileceği fikrini yansıtıyor” (Anadolu Ajansı, 2024).

Kısaca manifest kavramını istenen şeyi hayal ederek, gerçekleşeceğine inanarak zihninde canlandırması, görselleştirmesi ile gerçekleşen bir olgudur. Son yıllarda popülerlik kazanan bu kavramın uygulama yöntemi de şu şekilde: “Görselleştirme: Hedeflerinizi hayal etmek ve zihninizde canlandırmak. Olumlama: Pozitif ifadelerle hedeflerinize ulaşabileceğinize dair inancı güçlendirmek. Eylem Planı: Hayallerinize

ulaşmak için somut adımlar atmak” (Cambridge Sözlüğü’nün Yılın Kelimesi, 2024). Öğrencilerin sınav çalışmaları için "manifest" hazırlamaları, folklorik bir bakış açısıyla anlamlı bir pratik olarak değeriendirilmektedir. Halk bilimi, bir topluluğun geleneksel bilgi, inanç, ritüel ve pratiklerini içermektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin sınav öncesi hazırlık sürecini "manifest" üzerinden ritüelleştirmeleri, modern eğitimi kùltürü içinde bir nevi "ağdaş ritüel" oluşturmaktadır.

Bu veriler ekseninde, öğrencilerin sınav stresiyle başa çıkmak amacıyla kullandığı ritüelistik uygulamalar; bireysel, dinsel, kùltürel ve modern kaynaklardan beslenen dinamik ve çok katmanlı bir folklorik yapı sergilemektedir. Bu ritüeller sadece başarı beklentisi değil, aynı zamanda güvenlik, aidiyet, inanç, tekrarlılık ve sembolizm gibi halk biliminin ana unsurlarını içermektedir. Bu pratikler halk biliminin yaşayan doğasını yansıtmakta ve bireylerin modern dünyada da geleneksel davranış kalıplarını yeniden üretmeye ve anlamlandırmaya devam etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5 TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada elde edilen bulguları dört grupta tartışmak mümkündür: Birincisi, halk kültüründe süreklilik (halk inancı ve ritüeller); ikincisi, modern ritüeller; üçüncüsü, sınav stresi üzerine alan yazını; dördüncüsü ise tezin ana kavramlarıdır.

1. Halk kültürünün sürekliliği (halk inancı ve ritüeller): Bu araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin sınav gibi stresli yaşam dönemlerinde gerçekleştirdikleri ritüelistik uygulamaların yalnızca psikolojik rahatlama amacı taşımadığını, aynı zamanda halkbilimsel bağlamda derin kültürel köklere dayandığını göstermektedir. Dua etmek, muska taşımak, uğurlu nesne kullanmak ve manifest yapmak gibi eylemler, halk kültürünün yaşayan ve dönüşen unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Turner, eşikteki insanlarda da ritlerin hâkim olduğunu ifade etmektedir. Yaptığı sınıflandırmada “Acı ve ıstırapı kabullenme/acı ve ıstıraptan kaçınma” (Turner, 2018, s.109). şeklinde olan maddeyi, sınav sürecindeki öğrenciler için de ele alabiliriz. Öğrenciler de kötü sonuçtan kaçınmak için kendilerince ritüel davranışlar oluşturup bu davranışları uygulamaktadırlar. Kültürel kodlar, hangi ritüelin ne zaman, nasıl ve kimlerle birlikte gerçekleştirileceğini belirleyerek bireyin bu ritüelistik eylemlerden nasıl bir anlam çıkardığını ve hangi duygusal karşılığı aldığını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, ritüelin bireyde oluşturduğu psikolojik etki, içinde yaşadığı kültürel ortama bağlı olarak ritüelin psikolojik işlevini biçimlendiren temel zemini oluşturmaktadır. Örneğin, sınav öncesi gerçekleştirilen bazı ritüeller (hep aynı kalemle sınava girme, belirli duaları okuma, uğurlu sayılan kıyafetleri giyme) öğrenciler için psikolojik olarak kaygıyı azaltma, kontrol duygusu kazanma ve motivasyonu artırma işlevi görmektedir. Ancak bu ritüellerin biçimi ve anlamı, öğrencinin ait olduğu kültürel çevre tarafından şekillendirilmektedir. Bazı toplumlarda dua etmek ya da kurban adamak gibi dinî temelli ritüeller yaygınken başka kültürlerde olumlu düşünce tekrarları veya belirli başarı metaforlarının kullanılması öne çıkabilmektedir. Bu bağlamda, öğrencinin ritüelle kurduğu psikolojik ilişki yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kültürel kodlar tarafından biçimlendirilen bir deneyimdir.

Don Yoder’in tanımladığı biçimiyle “Halk dini, resmî dinin katı teolojik ve litürjik biçimlerinin hem dışında ve hem de bunların yanında kalan insanlar arasında var olan

dinin tüm uygulama ve görüşlerinin bütünüdür” (Yoder, 2022, s.225). Bu tanım, öğrencilerin sınav öncesinde gerçekleştirdiği dinî temelli ya da modern görünümlü ritüelleri anlamlandırmak açısından son derece işlevseldir. Yoder’e göre bu tür uygulamalar halkın “dine göre bütün davranışlarını” yansıtmakta ve bireysel ya da kolektif düzlemde yeni bir anlam oluşturmaktadır.

Benzer biçimde, Patrick B. Mullen’ın halk inancı ve efsane ilişkisine dair çalışması, öğrencilerin sınav ritüellerinde yer alan uygulamaların çoğunun toplumsal bellekte karşılığı olan genelleşmiş halk inançlarıyla desteklendiğini göstermektedir. Mullen’a göre, “Efsane, halk inancının bir parçasıdır” (Mullen, 2018, s.211) ve sıklıkla bir tabu ya da batıl inancın işlevsel kanıtı olarak anlatılmaktadır. Mullen’ın "memorattan efsaneye dönüşüm" sürecini ele aldığımızda öğrencilerin kendi kişisel tecrübelerinin zamanla nasıl kolektif anlatılara dönüştüğünü görmekteyiz. Bazı öğrencilerin fetiş nesnelerini veya ritüellerini arkadaşlarının kişisel efsanelerinden ilham alarak belirlemeleri de bunun bir göstergesidir. Öğrencilerin, arkadaşlarına başarı getiren davranışın veya eşyanın kendilerine de başarı getireceğine dair inanmaları bulunmaktadır. Öğrencilerin “aynı kalem kullanmak”, “ilk adını yazmadan soruya başlamamak” ya da “aynı kıyafeti giymek” gibi davranışları, hem bireysel deneyimle hem de aktarılmış kültürel anlatılarla pekişmektedir. Mullen’ın batıl inançların "koşul ve sonuç" kalıbında da vurguladığı gibi sınav ritüellerinde de benzer koşullu kalıpların varlığı dikkat çekmektedir. Öğrencilerin sınav ritüellerinin arkasında koşul-sonuç mantığı (örneğin, aynı kalem kullanırsa sınavda başarılı olur) yatmaktadır ve o fetiş nesnelerini kullanmazlarsa veya ritüellerini gerçekleştirmezlerse başarılı olabileceklerine inanmamaktadırlar.

Araştırma bulguları aynı zamanda Senemoğlu’nun edimsel koşullanma modeliyle de örtüşmektedir. Öğrenciler daha önce başarılı oldukları bir deneyimi tekrar etmek suretiyle o davranışı ritüele (veya o eşyayı fetiş nesnesine) dönüştürmekte, olumsuz sonuçla ilişkilendirilen davranışları ise tabulaştırarak terk etmektedir. Bu, halk inançlarının bireysel öğrenme süreçleriyle nasıl birleştiğine dair önemli bir ipucu sunmaktadır.

Yoder, halk dininin geçmişten kalma kalıntıların yanı sıra sürekli yenilenen, aktif yaratıcı unsurlar içerdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda yapılan tez çalışmasında da dinî anlamda uğur ve bereket getirdiğine inanılan ritüel veya fetiş nesnelerinin modern

kaynaklardan beslenerek farklı davranış veya nesnelere evrildiği söylenebilir. Yoder'in tanımıyla halk dini, bireyin gündelik yaşamındaki anlam inşasını sürdüren dinî formasyonlardır; Mullen'ın yaklaşımı ise bu formasyonların efsane yoluyla nasıl meşrulaştırıldığını açıklamaktadır. Dolayısıyla, tezde incelenen tabu, uğur, fetiş nesnesi, ritüel ve manifest yapmak gibi eylemler yalnızca modern davranış kalıpları değil; halk bilimi disiplininin günümüzdeki genişlemiş alanını yansıtan önemli halk kültürü göstergeleridir. Dolayısıyla bu tez çalışması, ritüellerin yalnızca bireysel psikolojiye değil, aynı zamanda halk dininin ve halk inançlarının yaşayan formlarına dayandığını ortaya koymaktadır.

Ritüeller, bireylerin gündelik yaşamlarında sıkça başvurduğu, sembolik ve tekrar eden davranış biçimleridir. Halk bilimi, bu tür pratikleri bir toplumun inanç sistemi, kültürel hafızası ve sözlü geleneği çerçevesinde değerlendirmektedir.

Çalışmada analiz edilen yanıtlar, bireylerin ritüel kavramıyla tanışmasında hem geleneksel (aile, dini yapı, okul) hem de modern (sosyal medya, internet) kaynakların etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, halk biliminin yalnızca geçmişe ait olmadığını, aynı zamanda yaşayan bir kültürel yapı olduğunu da göstermektedir. Örneğin, bazı öğrenciler dua etmeyi ve besmele çekmeyi ailelerinden öğrendiklerini belirtirken; bazıları ise sınav öncesi manifest yapmayı sosyal medyada görüp öğrendiklerini ifade etmiştir. Bu çeşitlilik, kültürel aktarımın hem dikey (kuşaktan kuşağa) hem de yatay (akranlar ve medya aracılığıyla) şekilde gerçekleştiğinin göstergesidir.

Kur'an okunması, suya üflenmesi, pirinç yedirilmesi gibi davranışlar, İslamî inançla bütünleşmiş halk uygulamalarıdır. Bu ritüeller, resmi din öğretisinin ötesinde yerel yorumlarla şekillenmiş inanç örüntülerine işaret etmektedir. Böylece bireyler, sınav sonucunu etkilemesinden ziyade, manevî bir güvenlik duygusu kazanıp içsel huzur sağlamak için bu ritüelleri gerçekleştirmektedirler.

Halk bilimsel pratiklerin sürdürülmesinde aile, önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar arasında “annemin okuması”, “okunmuş su içirilmesi”, “pirinç yedirilmesi”, “ailemle birlikte dua etmek” gibi cevaplar öne çıkmıştır. Bu durum, ritüelin sadece bireysel değil; kolektif bir aktarım ve toplumsal destek aracına dönüştüğünü göstermektedir.

Elde edilen veriler, aynı zamanda ailelerin kültürel aktarımda merkezi rolünü teyit etmektedir. Ebeveynler, çocuklarının başarılarını “nazardan korumak” adına sosyal medya kısıtlamasından okunmuş su uygulamasına kadar uzanan geniş bir yelpazede eylem geliştirmekte ve böylece halk inançlarının sürekliliğini sağlamaktadır. Ailenin yanı sıra okul, arkadaş çevresi ve dijital mecralar da bu aktarımda kritik noktalar oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medya, farklı coğrafyalardaki inanç pratiklerini görünür kılarak hibrit kültürel formların oluşmasına aracılık etmektedir.

Aileden alınan bu destek, ritüelin sadece bir alışkanlık değil; aynı zamanda aidiyet hissi veren bir gelenek olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece sınav ritüelleri, hem bireyin iç dünyasını düzenleyen hem de aile ilişkilerini pekiştiren bir araç hâline gelmektedir. Aile, hem halk bilimi pratiklerinin taşıyıcısı hem de pedagojik bir rehber olarak önemli bir işlev görmektedir. Katılımcıların sınav öncesi ritüelleri aileyle birlikte gerçekleştirmesi, bu geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarıldığını ve bireyin kültürel belleğini şekillendirdiğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar, sadece bir inanç pratiği olmanın ötesine geçerek çocuklara belirli değerleri, davranış kalıplarını ve güven duygusunu aşılayan pedagojik bir süreç oluşturmaktadır. Aile içinde sürdürülen bu halk bilimsel pratikler, çocuklara hem kültürel kimlik kazandırmakta hem de duygusal ve sosyal dayanıklılık geliştirmektedir. Böylece aile, kültürel aktarımın olduğu kadar eğitici bir rehberliğin de merkezinde yer almaktadır.

2. Modern Ritüeller: “12 üzüm yeme”, “A kitapçığına denk gelince şanslı hissetme” veya “manifest yapma” gibi ritüelistik uygulamalar, modern bir görünüm sergileyen ritüeller olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu tarz uygulamalar, geleneksel bir dine veya kutsal metne dayanmamasına rağmen sembolik bir anlam taşıdıkları için halk biliminin modern versiyonları arasında gösterilebilmektedir. Bu tür modern ritüeller, genellikle medya, popüler kültür ve küresel etkileşim yoluyla yaygınlaşan pratiklerdir. Modern yaşamın ritmine ve toplumsal kabullere uygun olarak şekillenirler. “12 üzüm yeme” ritüeli, yeni yıl kutlamalarında dilek tutma amacıyla İspanyol kültüründen alınmış bir örnektir. Buna benzer dilek balonu uçurma, Cadılar Bayramı kutlama ve yeni yılda Noel baba kostümü giymek gibi modern kültürün ürünü olan ritüeller genelde medya aracılığıyla evrenselleşerek benimsenmiştir.

Teknolojik gelişmeler, geleneksel kültürel unsurların aktarımını sağlamış, bunları dönüştürerek yeniden üretmiş ve aynı zamanda tamamen yeni geleneklerin ortaya

çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, internet hem yeni folklorik anlatıların doğduğu önemli bir mecra hâline gelmiş hem de özgün kültürel formların oluşumuna katkıda bulunmuştur. Modern iletişim araçları, folklorun gelişimi için yeni bir etkileşim alanı sunmuştur (Bars, 2018). Folklor, zamanla farklı kültürel ortamlarda çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır. Ortamın değişmesi, ürünlerin bağlamını da etkileyerek yeni yaratımlara yol açmıştır. Elektronik kültür, sözlü ve yazılı kültürden sonra folklorun üretildiği bir başka alan olarak öne çıkmaktadır. Özellikle internet, folklorun radyo ve televizyon gibi araçlardan sonra en yaygın biçimde yer aldığı mecralardan biridir. “Her grup kendine ait bir halk bilgisine sahiptir. Ortaya çıkacak her yeni grup, yeni halk bilgisinin yaratımını sağlayacaktır.” (Bars, 2018, s.162). İnternetin hayatımızdaki varlığı sayesinde ulusal sınırlar ortadan kalkmış ve bir nevi evrensel kültür oluşmuştur. Yerel spesifik kültürün yanında yerellikten evrenselliğe uzanan kültür aktarımı sebebiyle milletler pek çok yabancı kültürü bünyesine almış ve kendi kültürünü de diğer kültürlerle tanıtarak kültürleşmenin yolunu açmıştır. Sanal âlem, var olan kültürü etkilemiş, değiştirmiş ve yeniden şekillendirmiştir. Sanal âlemde tek taraflı veya karşılıklı etkileşim olabilir. Bu durum yine de kültürü taşıyan halkı arka plana atmaz. Dundes’e göre (1998):

- “Halk” terimi, en az bir ortak paydada buluşan insan topluluklarını karşılar.
- Bu ortak payda; dil, din, meslek gibi sosyo-kültürel ya da ekonomik unsurlar olabilir.
- Halk kavramının temel belirleyicisi, söz konusu topluluğun, kendine özgü ve süreklilik arz eden bazı geleneksel uygulamalar barındırmasıdır.
- Gelenekler, grup üyeleri arasında bir aidiyet duygusu oluşturur, topluluğun kimliğini pekiştirir ve kültürel sürekliliği sağlar.
- Teorik bağlamda bir grubun varlığı için en az iki bireyin bulunması yeterli görülse de, halk toplulukları çoğunlukla daha geniş ölçeklidir.
- Grup üyelerinin birbirini bireysel olarak tanımaları beklenmeyebilir. Ancak bu kişiler, grubun benimsediği kültürel geleneklerin özünü bilir ve bu ortak bilgi, topluluğun bütünlüğünü korur.

Buradan hareketle sosyal medyada bir araya gelen insanların da “halk” olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Halk kavramı sadece fiziksel olarak bir arada bulunan bireyleri değil, ortak bir faktörün etrafında toplanan ve belirli geleneklere

sahip olan insan topluluklarını kapsar. Sosyal medya kullanıcıları benzer dil, ilgi alanı, düşünce biçimi ya da mizah anlayışı gibi unsurlar etrafında bir araya gelerek kendi grup geleneklerini oluşturabilir. Bu gelenekler, bireylerin birbirini tanımamasına rağmen onlara bir grup kimliği ve aidiyet hissi kazandırmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya kullanıcılarının paylaşılan pratikler üzerinden bir “halk” oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Son yıllarda sosyal medyanın yaygınlaşması, modern ritüellerin daha yaygın hâle gelmesine olanak tanımıştır. Sosyal medyadaki anlık gelişmelerin takip edilebiliyor oluşu, insanların başka coğrafyalardaki kutlamaları ve ritüelleri anında görmesini ve uygulayabilmesini sağlamıştır. Özellikle sınav sabahı aynı kıyafeti giymek, sınav kâğıdına ilk olarak adını yazmak, sorulara baştan ya da sondan başlamak gibi davranışlar, bireyin kontrol duygusunu güçlendirmeye yönelik kişisel ritüellerdir. Bunlar, psikolojik olduğu kadar kültürel olarak da ritüel işlevi taşımaktadır.

Ritüelistik sınav uygulamaları, hem bireysel hem de kültürel düzlemde işlevsel olan; geçmişten günümüze aktarılan ve yeni biçimlerle gelişen bir folklorik alandır. Dua, muska, manifest, üzüm yeme gibi davranışlar, bireylerin inanç sistemlerine, psikolojik ihtiyaçlarına ve toplumsal çevrelerine göre farklı anlamlar kazanmakta; halk biliminin yaşayan yapısına örnek teşkil etmektedir.

Bu bağlamda halk bilimi, sadece “eski” olana değil, sürekli yeniden üretilen kültürel pratikler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Genç bireylerin ritüelleri, gelenekle güncelin birleşiminden doğan yeni halk kültürü biçimlerini gözler önüne sermektedir. Bu durum, halk bilimi disiplininin sadece geleneksel yaşamı değil; çağdaş bireyin gündelik yaşantısını da çözümleyebileceğini bir kez daha göstermektedir.

3. Sınav Stresi Üzerine Alan Yazım: Senemoğlu’nun (2010) öğrencilerin “uğurlu gün, uğurlu sayı” gibi batıl davranışları edimsel koşullanma yoluyla edindiklerini açıklayan modeli, bu araştırmada ulaşılan “kötü deneyimin tekrarından kaçınmak” ve “iyi sonucu hatırlatan davranışı sürdürmek” bulgularını desteklemektedir. Senemoğlu, olumlu sonuçla eşleşen davranışların pekiştirildiğini, olumsuz sonuçla eşleşenlerin ise bastırıldığını belirtirken; öğrencilerin sınavdan önce yaptıkları bir hareketi “şanslı” ilan etme ya da tersine, başarısızlıkla ilişkilendirilen davranışı tabulaştırarak terk etme eğilimi aynı öğrenme döngüsünü yansıtmaktadır.

Bandura'nın öz-yeterlik yaklaşımı (1977; 2001), bu araştırmada gözlenen ritüel, fetiş nesnesi ve manifest pratiklerinin kaygıyı düşürerek başarı inancını pekiştirdiği bulgusuna teorik bir dayanak sunmaktadır. Bandura, bireyin “belirli engellerle başa çıkma” becerisine yönelik inancının performans üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamakta; öğrencilerin uğurlu kalem, nazar boncuğu veya olumlama cümlelerine başvurarak sınavı kontrol altına aldıklarına dair algıları, algılanan öz-yeterliği yükseltip performansı dolaylı biçimde artırmaktadır. Böylece tabu ya da fetiş nesnesine atfedilen güç, aslında Bandura'nın tarif ettiği öz-düzenleyici mekanizmanın kültürel bir görünüme bürünmüş hâlidir.

Başaran'ın (2004), sınav ortamında uğurlu nesne taşımanın stresi azaltıp öz güveni yükselttiğine dair bulguları da bu araştırmada ortaya çıkan tabloyla paraleldir. Başaran, “uğurlu nesne” kullanımının psikofizyolojik rahatlama sağladığını ifade etmektedir. Bu araştırmada öğrencilerin “Yanımda o kalem olmazsa kendimi eksik hissediyorum.” veya “Nazar boncuğum olmadan sınava girmem.” ifadeleri aynı rahatlamamanın somut göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Bu karşılaştırma, folklorik objelerin sadece kültürel sembol değil; doğrudan stres düzenleyici işlev gördüğünü netleştirmektedir.

Güvenç'in (2012) “uğurlu kalem, silgi” bulguları; İnan'ın (1998) nazar boncuğu ve muska taşıma betimlemeleri, bu araştırmada kaydedilen fetiş nesnesi ile örtüşmektedir. Güvenç, öğrencilerin daha önceki başarıyla ilişkilendirdikleri kırtasiye malzemelerini sonraki sınavlara da taşıdığını saptamıştır. Benzer şekilde burada da kalem, silgi, hatta pembe hırka gibi “kişiselleşmiş fetiş nesneleri” örneklerine rastlanmıştır. İnan'ın kültürel obje vurgusu, nazar boncuğu ve muskanın modern eğitim ortamında hâlâ işlevsel olduğunu gösterirken burada ailelerin çocuklarına sınav öncesi okunmuş su vermesi ya da zenzem suyu içirmesi gibi uygulamalar aynı geleneğin sürekliliğini kanıtlar niteliktedir.

Çakmak Tolan ve Kara'nın (2023) Bandura temelli çalışmasında, sınav kaygısını azaltan inanç ve uygulamaların öz-yeterlik algısını kuvvetlendirdiği rapor edilmekte; bu araştırmada da tabu ve ritüelin “Kendimi güvende hissediyorum.” ifadesiyle bağlantılı olarak performansı yükselttiği bulgusu, Çakmak Tolan ve Kara'nın sonuçlarıyla ortak bir mantık çerçevesi sunmaktadır. Öz-yeterliğin artması, öğrenci davranışlarını daha kontrollü, hedef odaklı ve motivasyonu yüksek bir çerçeveye taşımaktadır.

Ritüelistik pratiklerin grup versiyonlarına dair Turner'ın "aidiyet ve motivasyon" savı da bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Öğrenciler sınav girişinde sırayla birbirlerine dua okuyarak veya aynı masada son tekrarlarını yaparak ortak heyecanın baskısını azaltmakta ve Turner'ın belirttiği kolektif dayanışma atmosferini yeniden üretmektedir.

4. Tezin Ana Kavramları: Araştırma sonuçları, tabu, uğur, fetiş nesnesi, ritüel ve manifest kavramlarının ilk ve ortaokul öğrencilerinin sınav odaklı yaşamlarında nasıl tezahür ettiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, geleneksel halk inanışlarının güncel eğitim pratiği içinde yalnızca canlılığını korumadığını, aynı zamanda bireysel psikolojik ihtiyaçlara yanıt veren esnek stratejilere dönüştüğünü göstermektedir.

Öğrencilerin tabu kavramıyla karşılaşma biçimlerine bakıldığında, çoğu katılımcının bu kelimeyi ilk kez gündelik hayatındaki deneyimlerden, özellikle popüler bir masa oyunundan ya da bir kitaptaki pasajdan duyduğu anlaşılmıştır. Bilincinde olmadan edinilen bu bilgi, örtük öğrenmenin kültürdeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Katılımcıların ifadelerinde sık sık yer alan "Duymuştum ama tam anlamını bilmiyordum." ya da "Ne zaman öğrendiğimi hatırlamıyorum." cümleleri, kavramın sistemli bir öğretim sürecinden ziyade sosyal etkileşimle zihne yerleştiğini yansıtmaktadır. Tabunun eyleme dönüşmesi ise genellikle geçmişteki olumsuz sonuçlardan kaçınma güdüsüyle açıklanmaktadır. Sınav günü özel bir kalem kullanmak, yeni alınan eşyalarla sınava girmemek, sonucu kimseyle paylaşmamak ya da oturma düzenini değiştirmemek gibi davranışlar; halk inanışlarında yer alan nazar, dileğin bozulması veya uğursuzluk kavramlarının çağdaş yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tekrarlar, öğrencilerin deneyimledikleri belirsizlik karşısında kontrol ve güvenlik duygusu inşa etmelerini sağlar.

Uğur olgusuna ilişkin veriler, kültürel bilginin çok erken yaşta aile ve yakın çevre aracılığıyla aktarıldığını göstermektedir. Katılımcıların büyük bölümü, küçük yaşlarından itibaren nazar boncuğu, okunmuş su veya belirli bir takıyı "uğur" adı altında taşımaya başladıklarını belirtmiştir. Modern eğitim hayatının yoğun rekabet ortamında bu nesneler sınav stresini hafifleten sembolik araçlara dönüşür. Bazı öğrenciler, önemli bir sınavdan önce aynı kıyafeti giymenin ya da aynı yiyeceği tüketmenin kendilerine uğur getirdiğine inanmakta; kimileri ise sadece belirli bir dua okumayı tercih etmektedir. Bu örnekler, uğur kavramının kişisel deneyimlerden doğan anlamları

sosyokültürel kodlarla harmanladığını ve kolektif hafızanın modern yaşamdaki sürekliliğini kanıtladığını göstermektedir. Ailelerin çocuklarına manevi destek sunmak amacıyla nazar boncuğu takması veya okunmuş suyu teşvik etmesi, sözlü kültür aracılığıyla taşınan inanışların hâlâ güçlü bir biçimde işlediğini ortaya koymaktadır. Böylece uğur, yalnızca bireyin batıl inancı değil, toplumu bir arada tutan ve kuşaklar arası aidiyet hissini pekiştiren bir kolektif referansa dönüşmektedir.

Fetiş nesnesi kavramıyla katılımcıların çoğunun ilk kez bu araştırma vesilesiyle tanıştığı gözlemlenmiştir ancak kavram terminolojik olarak bilinmese de pratik düzeyde pek çok öğrencinin fetiş nesneler kullandığı tespit edilmiştir. En yaygın verilen örnek, “Daha önce yüksek not aldığım sınavda kullandığım kalem.”dir. Söz konusu kalemi, silgiyi veya defteri bir sonraki sınavda da kullanmak; öğrencinin geçmiş başarı ile gelecekteki başarı arasında sembolik bir köprü kurmasını sağlamaktadır. Takı, aksesuar, uğurlu tişört, pembe hırka, aile yadigârı broş, nazar boncuğu ya da zenzem suyu gibi nesneler de benzer işlev üstlenmektedir. Bu pratiğin altında Lévi-Strauss’un “sihirli düşünce” olarak tanımladığı mekanizma yatar; yani birey, sonucu etkilediğine inandığı sembolik bir eylem veya nesne aracılığıyla belirsizliği yönetmektedir. Ailelerin çocuklarına “şans getirmesi” umuduyla nazar boncuğu takması ya da okunmuş su vermesi, fetiş nesnesinin kolektif kültürel aktarım yoluyla pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada fetiş nesnesi, öğrencilerin sınav stresinde psikolojik tampon görevi üstlenirken geleneksel inanışların çağdaş görünüm kazanmasına da aracılık etmektedir.

Ritüel kavramı, öğrencilerde en çok dini motivasyonlu pratikler üzerinden görünür olmuştur. Dua etmek, besmele çekmek, okunmuş su içmek ya da muska taşımak gibi uygulamalar, bireyin içsel gerginliğini azaltma ve kontrol hissini pekiştirme işlevi görmektedir. Modern eğitim müfredatında yeri olmayan bu tutumlar, öğrencilerin kolektif kültürle bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Ritüellerin en dikkat çekici özelliği, tekrarlılık yoluyla güven inşa etmeleridir. Bazı öğrenciler, saçlarını aynı şekilde örmeden sınava girmediğini; sınav kâğıdına ilk olarak adını yazdığını ya da oturduğu sıranın konumunun motivasyonlarını doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Kimileri ritüelin gerçek etki gücü hakkında rasyonel şüpheler taşıdığını kabul etse de “Dua etmezsem eksik hissediyorum.” ifadesi ritüelin sembolik doyumunu açıklamaktadır. Ritüeller, bireyin yalnızca başarı beklentisini değil, varoluşsal kaygılarını da düzenleyen manevi kodlar sunmaktadır. Öğrencilerin aileleri tarafından gerçekleştirilen okumalar, üfleme

pratikleri ya da ballı süt içirme gibi uygulamalar; resmi din öğretisinin ötesinde, yerel dindarlığın ve inanç folklorunun sınav gibi modern stres kaynaklarına nasıl adapte olduğunun somut göstergesidir.

Manifest kavramı ise sosyal medya aracılığıyla yaygınlık kazanmış güncel bir inanç pratiği olarak dikkat çekmektedir. Öğrenciler dileklerini “evrene göndermek” amacıyla manifest defterleri tutmakta, belirli olumlama cümlelerini tekrar etmekte veya başka kültürlerden ödünç alınan “12 üzüm yeme” ritüelini uyarlamaktadır. Manifest, kelimenin kökensel anlamındaki “açığa çıkarmak” fikriyle uyumlu biçimde, bir hedefi zihinde canlandırmanın o hedefi gerçeğe dönüştüreceğine dair inanç üretmektedir. Bu tarz kültürümüze ait olmayan farklı ritüellerin de Türk kültüründe kabul görmüş olmasının temel nedeni, günümüzün en etkili iletişim araçlarından olan sosyal medyanın dijitalleşme ekseninde halk bilimi çalışmalarına yeni bir boyut katmış olmasıdır. Dijitalleşmeyle beraber küreselleşen dünyada pek çok farklı kültür, birbirlerinden etkilenecek için alan bulabilmekte, bu da halk bilimi açısından etkileşim yolu ile gelecekte de farklı milletlere ait pek çok farklı kültürel unsuru bünyesinde barındırabileceği anlamını taşımaktadır.

Katılımcı cevaplarında yalnızca iki öğrenci manifest yaptığını belirtmiş olsa da kavramın özellikle son yıllarda popüler kültür etkisiyle yükselişe geçtiği bilinmektedir. Sosyal medya platformları, ritüelistik pratiklerin küresel dolaşımını hızlandırarak, geleneksel yerel ayinlerin yanına melez, kültürler arası ritüeller eklemekte ve yeni nesil bireylere hızla yaymaktadır. Böylece manifest, halk bilimin kentsel, bireysel ve dijital boyutlara taşınan çağdaş yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu beş kavram bir arada değerlendirildiğinde; öğrencilerin sınav stresini yönetmek için başvurdukları davranışların temelinde, belirsizliğe karşı psikolojik koruma arayışı vardır. Tabu, uğur, fetiş nesnesi ve ritüel pratikleri, tarihsel olarak halk kültüründe var olan sembolik dili modern yaşamın gereksinimleriyle harmanlamaktadır. Manifest ise dijital çağın kolektif bilinçdışına seslenen yeni bir ifade biçimi geliştirerek, geleneksel anlam üretme ve iletim yöntemlerini dönüştürmüş ve çağın ruhuna uygun hâle getirmiştir. Araştırma, halk bilimin yalnızca kırsal törenleri veya köy yaşamını inceleyen bir disiplin olmadığını; kentsel ve yüksek eğitilmiş kitlelerde de dinamik biçimde varlığını sürdürdüğünü kanıtlamaktadır.

Sonuç

Tartışmadan ve yapılan tüm araştırmalardan yola çıkılarak varılan nokta şudur: Manifest olgusunun, Senemoğlu'nun koşullanma modelinden kısmen ayrılan, ancak Bandura'nın öz yeterlik ve kendini gerçekleştiren kehanet yaklaşımıyla kesişen bir boyut sunduğu gözlenmektedir. Sosyal medya kaynaklı bu çağdaş pratik, “evrene mesaj” göndermekle yetinmeyip görselleştirme ve olumlama tekniği sayesinde öğrencinin öz güven anlatısını güçlendirmektedir. Böylece manifest, literatürde geleneksel batıl davranış kategorisine tam oturmasa da kaygıyı düzenleme ve performansı artırma hedefi açısından okunan çizgiye dâhil olmaktadır.

Tüm bu karşılaştırmalar, sınav kaygısı bağlamında tabu, uğur, fetiş nesnesi, ritüel ve manifest pratiklerinin psikolojik rahatlama, öz yeterlik güçlendirme ve motivasyon artırma işlevleriyle literatürdeki bulgularla uyumlu olduğunu; ayrıca sosyal medya ve popüler kültür etkisiyle yeni biçimlere evrildiğini ortaya koymaktadır.

Küresel kültürel akışlar, Arjun Appadurai tarafından önerilen beş boyut üzerinden analiz edilebilir: ethnoscape (insan ve göç görünüm), mediascape (medya görünüm), technoscape (teknolojik görünüm), financescape (küresel finans görünüm) ve ideoscape (ideolojik görünüm). Bu kavramlarda ortak olan "-scape" eki, bu yapıların durağan değil; aksine sürekli değişen ve aktörlerin konumuna göre farklı şekillenen dinamik yapılar olduğunu ifade eder. Bu kültürel manzaralar, ulus-devletlerden çok uluslu şirketlere, diasporik topluluklardan bireylere kadar farklı ölçeklerdeki aktörler tarafından kendi tarihsel, kültürel ve politik bağlamlarında algılanır ve deneyimlenir. Sonuçta, bireyler hem bu kültürel manzaraları yaşar hem de onları kendi deneyimlerine göre şekillendirir (Appadurai, 2005).

Özellikle internetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın bireylerin gündelik hayatına etki etmesiyle birlikte “dijital kültür” kavramıyla ifade edilen yeni bir kültür süreci ortaya çıkmıştır. Dijital kültür; siber kültür, elektronik kültür, internet kültürü, sanal kültür ya da enformasyon kültürü gibi çeşitli adlarla anılsa da, özünde teknolojinin bireylerin düşünme, hissetme, iletişim kurma ve etkileşim biçimlerini; dolayısıyla da değer yargılarını ve kültürel yapılarını derinlemesine etkilediğini ifade eden bir kavramdır (Koç, 2022). Gelişen teknoloji sayesinde sosyal medya kullanımının artışı, yerel kültür sınırlarını şeffaflaştırmış ve kültürleşmeyi artırmıştır. “Bir teknoloji olarak internet toplumsal ilişkileri dönüştürme gücüne sahip bağımsız bir değişken değil, içeriği ve işleyişi toplumsal yapılanmalar ile belirlenen bağımlı bir değişkendir” (Özdemir, 2012,

s.17). Buradan internetin kendi başına toplumu değiştirecek bağımsız bir güç olmadığı, nasıl kullanıldığı ve ne yönde işlendiği toplumsal, kültürel ve ekonomik yapılar tarafından belirlendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Yani teknoloji toplumu tek taraflı olarak şekillendirmez; toplum da teknolojinin yönünü ve etkisini belirler. “Dünyada artık ticaret de, eğlence de, bilgi de giderek artan bir oranda internet aracılığıyla dolaşıma sokulduğu için sanal ortamlara aşına ol(a)mayanlar ister istemez gündemin dışında kalmaktadır” (Özdemir, 2012, s.19). Sanal ortamda oluşan kültürden uzakta kalanlar gerçek hayattaki kültürü yaşamaktadırlar. Sanal ortamdaki popüler kavramlardan, geleneklerden, uygulamalardan ve pratiklerden uzakta kalmak her ne kadar bu denli internete ve sosyal medyaya maruz kalıyorken günümüz şartlarında zor olsa da azınlık bir kitle tarafından bunun sağlanması da mümkündür.

Teknoloji, dolayısıyla sanal ortam ve sosyal medya yoluyla coğrafi sınırların seffaflaştığı, yerel veya ulusal kültürlerin yavaş yavaş evrensel kültürlere evrildiği görülmektedir.

“Teknolojik determinizmin ve teknolojinin kendinde dönüştürücü gücüne duyulan sonsuz inancın bir ifadesi olarak ele alınabilecek olan bu çerçevede, iletişim teknolojilerindeki yenilikler, insanları, toplumları, ulusları, devletleri ve fikirleri birbirlerine yakınlaştırmaktadır” (Özçetin, Aslan, Binark, 2012, s.53)

Bu da göstermektedir ki artık düşünceler de, kültürler de birbirine benzeyip şekillenmektedir.

Çalışmadan da görüleceği üzere “uğur” gibi nispeten algılanması daha kolay olan kavram çoğunlukla aileden öğrenilirken daha çok popüler kültürde yaygınlık kazanan ritüel gibi, manifest gibi kavramların aileden değil sosyal medyadan öğrenildiği görülmektedir. Çalışmada öğrencilerin yanıtladığı soru formunda öğrenilen kavramların kaynağı sorulduğunda en çok cevap %62 oranı ile sosyal medya olmuştur. Bu da çocukların kültürlenme kaynağının değişen çağa göre yeniden düzenlendiğini ve sosyal medyanın aileden daha etkili bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Bütün bu bulgular ışığında, halk inanışları ve ritüelistik uygulamaların yalnızca geçmişin değil, aynı zamanda günümüz bireyinin belirsizlikle başa çıkma ve anlam üretme biçimleri olduğu açıkça görülmektedir. Modern eğitim sisteminin yüksek baskı ve performans beklentisiyle şekillenen ortamda öğrencilerin bu tür ritüelistik uygulamalara başvurması, bireysel psikolojinin kültürel zeminle nasıl örtüştüğünü

göstermektedir. Bu çalışma, halk biliminin yalnızca geleneksel yapıları değil; dijitalleşen, küreselleşen ve bireyselleşen çağdaş yaşantıları da yorumlayabilecek esneklikte ve güncellikte bir disiplin olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu tez, halk kültürünün yalnızca yaşatılan değil, aynı zamanda her birey tarafından daima ve yeniden kurulan ve yeniden yaşanan bir süreç olduğunu hatırlatmakta; halk bilimine çağdaş bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Modern eğitim ortamında öğrencilerin sınav başarılarını güvenceye alma amacıyla gerçekleştirdikleri tabu, uğur, fetiş nesnesi, ritüel ve manifest uygulamaları; bireysel ihtiyaçlar ile kolektif kültürün kesiştiği zengin bir folklorik doku sunmaktadır. Bu pratikler, yalnızca irrasyonel tutumlar olarak görülmemelidir; aksine stres yönetimi, benlik saygısı, aidiyet ve öz denetim gibi psikolojik gereksinimlere esnek yanıtlar üretmektedir. Böylece halk bilimi, toplumsal hafızayı güncel koşullarla buluşturan dinamik bir disiplin olarak önemini korumaktadır. Araştırma, eğitim kurumları başta olmak üzere sosyal yapının çeşitli katmanlarındaki aktörlere kültürel duyarlılık temelli destek mekanizmaları geliştirmeleri için güçlü ipuçları vermektedir. Öğrencilerin ritüelistik eğilimleri, pedagojik yaklaşımların yalnızca bilişsel değil, duyuşsal boyutları da dikkate almasını gerekliliğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ABA Psikoloji. (2023, Nisan 8). *Sınav algınızı değiştirin: Başarısızlık nedeni sınava yönelik olumsuz düşünceler olabilir.* <https://abapsikoloji.com/sinav-alginizi-degistirin-basarisizlik-nedeni-sinava-yonelik-olumsuz-dusunceler-olabilir/> (Erişim Tarihi: 24.03.2025)
- Anadolu Ajansı. (2025, Nisan 9). *Sınavda zeki olan değil, planlı çalışan kazanıyor.* <https://www.aa.com.tr/tr/isdunyasi/egitim/sinavda-zeki-olan-degil-planli-calisan-kazaniyor/662454> (Erişim Tarihi: 12.05.2025)
- Appadurai, A. (1995). *Modernity at large: cultural dimensions of globalization, Public Worlds; Cilt 1.* University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Artun, E. (2015), *Türk halkbilimi*(12. Baskı), Adana: Karahan Kitabevi.
- Badur, Ö. (2024, 19 Aralık). *Masa Altında 12 Üzüm Yeme Ritüeli Hakkında Tüm Bildiklerimiz.* Vogue.com. <https://vogue.com.tr/gundem/masa-altinda-12-uzum-yeme-ritueli-hakkinda-tum-bildiklerimiz> (Erişim Tarihi: 8.04.2025)
- Baraz, N. (1998), *Halkbilime genel bakış*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bars, M. (2018), *İnternet folkloru: netlore.* TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl:6, Sayı:15
- Bayrakçı, M. (2013). *Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması.* Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (14), 198–210.
- Bektürk, B. (2019). *Fetiş nesnesinin bir tamamlayıcı olarak birey-mekan ilişkisi içerisindeki oluşumu*, (Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), Yök Akademik.
- Boratav, P.N.(1973). *100 Soruda Türk Folklorü*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Cambridge Sözlüğü'nün Yılın Kelimesi: Manifest Kavramına Derinlemesine Bakış. (2024, Kasım 20). NewHaber. <https://www.newhaber.com/faydali-bilgiler/cambridge-sozlugunun-yilin-kelimesi-manifest-kavramina-derinlemesine-bakis/2010> (Erişim Tarihi: 15.04.2025)

- Çakmak Tolan, Ö., & Kara, B. C. (2023). *Sosyal kaygı ile genel öz yeterlilik arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü*. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 14(1), 229–244. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1195955>(Erişim Tarihi: 02.04.2025) (Erişim Tarihi: 12.04.2025)
- Dağlı, İ., Oyunlu, İ., Özcan, A., Ertaç, Ş., & Türk, G. (2023). *Lise öğrencilerinin batıl ve paranormal inanışları üzerine bir araştırma*. Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(2), 74–87.
- Demirci, Z. (2024, Kasım 20). *Cambridge Sözlüğü, “manifest”i 2024 yılının kelimesi seçti*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/cambridge-sozlugu-manifesti-2024-yilinin-kelimesi-secti/3399067> (Erişim Tarihi: 15.04.2025)
- Derdiyok, R. F. (2024). *Hıdırellez geleneği*, International Journal of Humanities and Education, 10(23), 363–376.
- Dundes, A. (1998). *Halk kimdir?* (M. Ekici, Çev.). Milli folklor, S.37 (Bahar), 139-153.
- Fetiş. (2024, Aralık 25). *Wikipedi*. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Feti%C5%9F&oldid=27912345> (Erişim Tarihi: 25.04.2025)
- Frazer, J. G. (1992). *Altın dal I* (M. H. Doğan, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Frazer, J. G. (2022). *Tabu* (s. 11). İstanbul: Can Yayınları.
- Freud, (2002). *Totem ve Tabu* (S. Sel, Çev.). Ankara: Sosyal Yayınları.
- Green T. (1997). *Folklore an encyclopedia of beliefs, customs, tales, music and art*, Santa Barbara, California, ABD: ABC-CLIO, Inc.
- Goldstein, K. (1977). *Sahada folklor derleme metotları* (A. Uysal, Çev.). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Güvenç, H. (2012). *İnanç sistemleri ve halk bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Honko, L. (2006). *Ritüellerin oluşum süreci* (R. Ersoy, Çev.). Millî Folklor dergisi, 18(69), 129-140.
- İnan, A. (1998). *Eski Türk dini tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Karaman, K. (2010). *Ritüellerin toplumsal etkileri*. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 227–236.
- Karataş, P. (2023). *Dijital kültür ortamında uğurlu nesneler*. ROUTE Educational & Social Science Journal, 10(Özel Sayı), 113–130.
- Koç, R. (2022). *Dijitalleşen kültür ya da kültürün dijitalleşmesi: dijital kültür kavramı*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 15(38), 500-513.
<https://doi.org/10.12981/mahder.1112610>.
- Koçyiğit, E. G. (2023). *Sınav kaygısı, etkileyen faktörler ve baş etme yöntemleri*. Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 10(3), 126–140.
- Kutlu, Ö. (2001). *Ergenlerin üniversite sınavlarına ilişkin kaygılar*. Eğitim ve Bilim, 26(121), 12-23.
- Lévi-Strauss, C. (2022). *Yaban düşünce* (T. Yücel, Çev.). İzmir: Yapı Kredi Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). *Sınav kaygısı ve baş etme yöntemleri* [PDF].
https://tml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/54/01/194112/dosyalar/2022_04/27_111314_Sinav-Kaygisi-ve-Bas-Etme-Yontemleri.pdf (Erişim Tarihi: 08.05.2025)
- Mullen, P. B. (2018). *Halk inancı ve efsane ilişkisi* (A. T. Hallaç, Çev.). Folklor/Edebiyat, 24(96), 211–218. <https://doi.org/10.22559/folklor.397>. (Erişim Tarihi: 08.06.2025)
- Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *100 soruda ilkelde din, büyü, sanat, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özçetin, B., Arslan, U.T., Binark, M., (2012), *Türkiye’de İnternet, Kamusalılık ve Demokratik Kanaat Oluşumu*, Folklor/Edebiyat, 18(72), 51-76.
- Özdemir, İ. (2012), *Sanal kültür: yanılsama mı, gerçeklik mi?*, Folklor/Edebiyat, 18(72), 13-34.
- Pennick, N. (2021). *The ancestral power of amulets, talismans, and mascots: Folk magic in witchcraft and religion*.
<https://www.simonandschuster.com/books/The-Ancestral-Power-of->

- [Amulets-Talismans-and-Mascots/Nigel-Pennick/9781644112205](#)(Erişim Tarihi: 13.04.2025)
- Sağlam, E. (2022, Nisan 8). *Sınav kaygısı*. Esin Sağlam. <https://esinsaglam.com/sinav-kaygisi-2.html> (Erişim Tarihi: 29.03.2025)
- Sarp, N. (2013, şubat 7). *Zeka her zaman başarı getirir mi?* Aktüel Psikoloji. <https://www.aktuelpsikoloji.com/zeka-her-zaman-basari-getirir-mi-11178h.htm> (Erişim Tarihi: 27.03.2025)
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Soygüder Baturlar, ř., & Yaylagül, L. (2019). *Kültürel Süreklilik Bağlamında Türk Halk Kültüründe Mavi/Turkuaz Mavisi ve Nazar Boncuğu*, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi(31), 665-688. <https://doi.org/10.31123/akil.534579>.
- Turner, V. (1991). *Ritüeller: Yapı ve anti-yapı* (T. Okan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Türk Psikiyatri Derneği. (n.d.). *Sınav kaygısı*. <https://psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/13/sinav-kaygisi> (Erişim Tarihi: 29.03.2025)
- Tylor, E. B. (2024). *İlkel kültür: Mitoloji, felsefe, din, sanat ve adetlerin gelişimine dair araştırmalar* (E. Kanat, Çev.). İstanbul: Çavdar Yayıncılık.
- Van Gennep, A. (2022). *Geçiş ritleri* (O. B. Beşler, Çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Yıldırım, A., & şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İzmir: Seçkin Yayıncılık.
- Yoder, D. (2022). *Halk dininin bir tanımına doğru* (A. T. Hallaç, Çev.). Milli Folklor, 28(1), s.217-228.

EKLER

EK-1 Örnek Soru Formuna Verilen Cevaplar.

Tabu: Yasaklı şeyler, yapılmaması gerekir çünkü yasaklar çiğnenirse uğursuzluk getirileceği düşünülür. Uğursuzluk yaşanmaması için de o davranıştan veya nesneden kaçınılır.

Örnek: Sınavım iyi geçerse kimseye söylemeyeceğim yoksa kötü sonuç alırım.

1.1. Tabu kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?

-Şimdi

-Lise

-Şimdi

-Ortaokulda

-Şu an

-3. sınıf

-Ortaokul hayatıma başladığım zaman arkadaşlarımdan duydum ve öğrendim.

-Hatırlamıyorum

-Tabu oyunu oynarken

-Şu an öğrendim.

-Oyun oynarken

-Kitap okurken

-6-7 yaşlarımda

-2 sene önce

-Lise 1’de

-Tabu oyunundan duymuştum

-Oyunda öğrendim

-Geçen ay

-Şu an

- Tabu kavramını ilk olarak kreşte öğrendim.
- Herhalde 1-2 sene önce
- Çok oldu, internette görmüştüm
- Geçen sene
- Leyla Öğretmen'imle yaptığımız bir derste öğrendim
- Ortaokulda tabu oyunundan öğrendim
- Lisede
- Tabu kavramını ilk 6.sınıfta öğrenmiştim.
- Ne zaman duyduğumu hatırlamıyorum ama bir şekilde aklıma yer etmiş ve kendime ait tabularım olmuş. Daha sonra kitaplardan ve sosyal medyadan gerçek anlamını öğrendim
- İlk kez 6. Sınıfta öğrendim
- Yukarıdaki açıklamayı okuduğum zaman
- Liseye başladığı zaman
- 5-6'ncı sınıfta duymuştum.
- 7. sınıfta
- Küçükken ailemden öğrendim
- Oyun oynarken
- 5 ya da 6.sınıftaydım sanırım
- Burada verilen açıklamayla öğrendim.
- Yukarıdaki açıklamayı okuduğum zaman öğrendim.
- Şimdi öğrendik.
- Ortaokulda izlediğim bir filmde öğrendim.
- İlkokul
- Bi oyun vardı onu oynarken
- 10 yaşında

- 12 yaşımda
- Buradan öğrendim
- Yeni öğrendim
- Çok olmadı duyalı ama anlamını bilmiyordum
- Şu an anlamını öğrendim.
- Tabu oyunundan
- İlkokul
- Bu sene derste öğrendim
- Şu anda
- Lise 1’de tabu oyunundan
- 2 sene önce
- Sosyal medyada bir videodan öğrenmişim
- 4 yıl önce öğrendim.
- Yaklaşık 2 yıl önce
- Ortaokulda tabu oynarken duydum
- Birkaç hafta önce
- Geçen hafta
- LGS senemde
- Bu sene öğrendim tabu oyunu oynadık
- Lise
- 3 yaşlarında
- Şimdi
- Yakın zamanda
- 3.sınıf
- Oyunda öğrendim lise 1’de
- Sinemada izlerken geçmişti tabu konusu

- Gerçek anlamını şimdi öğrendim
- Daha şimdiki açıklamadan öğrendim
- Bir sene önce
- Oyundan öğrendim
- 4-5 sene önce
- Bu anketi sonuçlandırırken öğrendim
- 2020
- Şu an öğrendim
- Şu an buradan öğrendim
- 8 yaşında
- 8. Sınıf
- 4. Sınıf

EK-2 Detaylı ve Yüz Yüze Doldurulan Soru Formu.

Adınız: ---

Eğitim Gördüğünüz sınıf: 10

Cinsiyetiniz: Kız X

Erkek ☐

Tabu, ritüel, uğur ve fetiş kavramlarından hangilerini duydunuz?

Tabu: X

Uğur: X

Fetiş ☐

Ritüel:

☐

Daha önce duyduğunuz kavramlar hangileri ve bu kavramları nereden veya kimden öğrendiniz?

Ailemden: X

Arkadaşımdan: X

Öğretmenimden ☐

Kitaplardan ☐

Sosyal medyadan: X

Diğer ☐

... (diğer kaynağı lütfen belirtiniz)

Çalışmaya gönüllü olarak katıldığımı ve velimin de bundan haberdar olarak çalışmaya katılmamı onayladığını bildiriyorum. X

TABU

Tabu: Yasaklı şeyler, yapılmaması gerekir çünkü yasaklar çiğnenirse uğursuzluk getirileceği düşünülür. Uğursuzluk yaşanmaması için de o davranıştan veya nesneden kaçınılır.

Örnek: Sınavım iyi geçerse kimseye söylemeyeceğim yoksa kötü sonuç alırım.

1. Tabu kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?

Herhalde 2 sene kadar önce arkadaşşımdan öğrenmişim.

2. Sizi daha başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir tabunuz

3. var mı? Varsa nedir?

Sınavda yeni bir yöntem denemem, yeni aldığım şeyi giymem, yeni kalemimle girmem. Yeni eşyaların sınavda bana iyi gelmeyeceğini düşünürüm.

4. Tabu kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve hangi durumlarda yararlanmaktasınız?

Genelde her sınavımda aklımdaki tabuyu uygularım. Yeni eşyalar kullanmamaya özen gösteririm sınava girerken.

5. Bir şeyin tabu olduğuna inanmanızı tetikleyen şey nedir?

LGS'ye girerken yeni aldığım tişörtümü giymiştim ama o tişörtü ilk defa o sınavda giydiğim için beni rahatsız edeceğini daha önceden fark etmedim. Kumaşından dolayı sanırım hiç rahat hissetmedim bu da benim dikkatimi dağıttı. O yüzden riske atmamak için sınavda yeni şeyler denemiyorum.

6. Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda başarısız olmanızı engellemek için uyguladıkları bir tabu var mı?

Evet, ailem sınavdan önce “iyi şanslar”, “bol şanslar” gibi cümlelerle bana şans dilemeleri beni sanki başarısızlıktan uzak tutuyormuş gibi hissediyorum.

UĞUR

Uğur: Bir şeyin bereket, mutluluk veya şans getirdiğine inanma. Örnek: Uğur böceğinin uğur getirmesi gibi.

1. Uğur kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?

Çocukken annemden öğrendim.

2. Sizi daha başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir uğurunuz var mı? Varsa nedir?

Sınavdan önce bir şeyler okurum, ne olduğu önemli değil birkaç paragraf yazı okumak sanki sınav stresinden uzaklaştırıyor gibi gelir. Bir de annemin sınav günleri yaptığı hamur işi var, poğaçaya yapar.

3. Uğur kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve hangi durumlarda yararlanmaktasınız?

Her zaman, sınavdan önce veya sınav sabahı diyebilirim. Sınav sabahı annemin yaptığı hamur işinden yemem lazım. Sınavdan hemen önce de birkaç paragraf yazı okumam lazım.

4. Bir şeyin uğur olduğuna inanmanızı tetikleyen şey nedir?

Annem her sınav zamanımda poğaça yapardı. Bir gün acelesi vardı ve yapamadım, o gün sınava girdiğimde kendimi sanki gerçekleştirmem gereken bir şeyi gerçekleştirememiş ve bu yüzden düşük almış gibi hissettim. Bir de bir sınav gününde yanımda bir kitabım vardı. Matematik sınavı olacaktı ve ben de sınavdan önce kafam dağılsın diye kitabımı okumuştum. O sınavdan önce kitap okumamın iyi geldiğini hissettim. Bunu alışkanlığa dönüştürdüm. Okuduğum kitap bittikten sonra da ne okuduğum fark etmeksizin her sınavdan önce birkaç paragraf okumaya çalışırım.

5. Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda daha başarılı olmanız için faydalandığı bir uğur var mı?

Sınav sabahı okunmuş su içirmeleri ve bana dua etmeleri.

FETİŞ NESNESİ

Fetiş nesnesi: Uğurun bir eşyaya yüklenerek onun somutlaştırılması.

Örnek: Her sınava aynı şans getirdiğine inanılan silgi ile girmek.

1. Fetiş kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?

Sınıfta arkadaşım hep aynı kalemle sınava girdi ve kalemin uğurlu olduğunu söyledi böylelikle ben de en sevdiğim silgimi uğurlu eşya seçtim kendime. Adının bu olduğunu bilmiyordum. Açıklamasını okuyunca benim de fetiş nesnem olduğunu fark ettim.

2. Sizi daha başarılı hâle getirecek veya başarısızlıktan uzaklaştıracak bir fetiş nesneniz (uğurlu eşya veya kişi) var mı? Varsa nedir?

Pembe bir silgim var genelde sınavlara onunla girerim. Yanlışlarımı temizliyormuş gibi hissederim.

3. Fetiş kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve hangi durumlarda yararlanmaktasınız?

Her sınavda kullanırım. Aslında sınavların dışında da okulda hep kullanırım.

4. Bir şeyin fetiş nesnesi olduğuna inanmanızı tetikleyen şey nedir?

Sınavlarda silgim yanımda olduğu zaman kendimi daha az yanlış yapacak gibi hissediyorum.

5. Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda daha başarılı olmanız için faydalandığı fetiş nesnesi (uğurlu eşya) var mı?

Bilemiyorum belki okunmuş suyu sayabiliriz.

RİTÜEL

Ritüel: Şans, bereket veya mutluluk getirmesi amacıyla yapılan davranış.

Örnek: Sınava girerken yüksek puan almak için dua etmek.

1. Ritüel kavramını ilk olarak ne zaman öğrendiniz?

Geçen sene bir duydum ama anlamını bu şekilde değil de rutine dönmüş davranışlar olarak düşünüyordum.

2. Sizi daha başarılı hâle getirdiğine inandığınız bir ritüeliniz var mı?

Mesela her sınav öncesi bir şeyler okumamı ve annemin yaptığı hamur işi yiyecekleri yememi ritüel olarak alabiliriz.

3. Ritüel kavramını eğitim sürecinizde ne sıklıkla ve hangi durumlarda yararlanmaktasınız?

Her sınav zamanımda yararlanırım.

4. Bir şeyin ritüel olduğuna inanmanızı tetikleyen şey nedir?

Annemin sınav dönemimde her zaman yaptığı poğaçaları bir kere unutması üzerine istediğim notu alamamıştım o yüzden o yiyeceği yemenin benim ritüelim olduğunu düşündüm.

5. Ailenizin sizin derslerinizde veya sınavlarınızda daha başarılı olmanız için gerçekleştirdiği bir ritüel var mı?

Annemin poğaç yapması, bana başarılar dilemeleri ve bazen okunmuş su içirmesi.

EK-4 Etik Kurul Karar Belgesi.

Evrak Kayıt Tarihi: 10.01.2025

Protokol No: 837751

Tarih: 23.01.2025

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Sınav Stresini Atmak İçin Yaptıkları Ritüelistik Uygulamalar
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Çiğdem KARA
TEZ YAZARI:	Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-5. Fetiş Nesnesi Görselleri.

EK-5.1. Kozalak

EK-5.2. Kalem

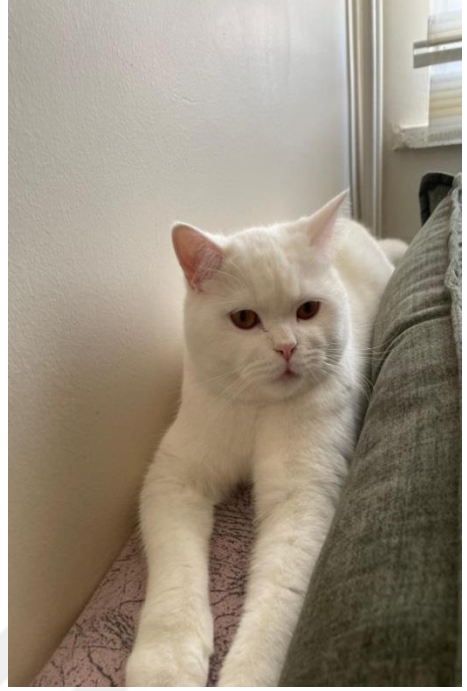
EK-5.3. Para

EK-5.4. Bileklik

EK-5.5. Cüzdan

EK-5.6. Evcil Hayvan

EK-5.7. Kalem

EK-5.8. Oyuncak

EK-5.9. Martenika Bileklik

EK-5.10. Anahtarlık

EK-5.11. Anahtarlık

EK-5.12. Anahtarlık

EK-5.13. Kalem

EK-5.14. Toka

EK-5.15. Toka

EK-5.16. Forma

EK-5.17. Toka

EK-5.18. Kalem

EK-5.19. Oyuncak

EK-5.20. Kolye

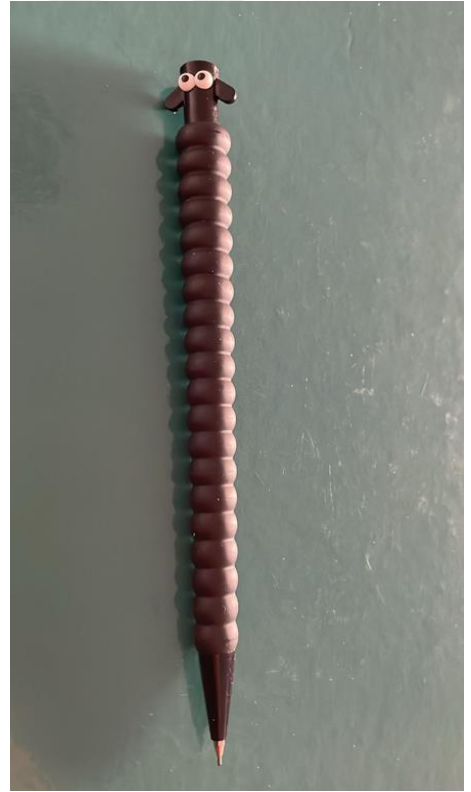
EK-5.21. Martenička Bileklik

EK-5.22. Taş

EK-5.23. Kalem

EK-5.24. Kalem

EK-5.25. Kalem

EK-5.26. Kolye

EK-5.27. Toka

EK-5.28. Kulplu Bardak

EK-5.29. Kolye

EK-5.30. Bileklik

EK-5.31. Kalem

EK-5.32. Kalem Kutusu

EK-5.33. Forma

EK-5.34. Toka

EK-5.35. Bileklik

EK-5.36. Kolye

EK-5.37. Broş

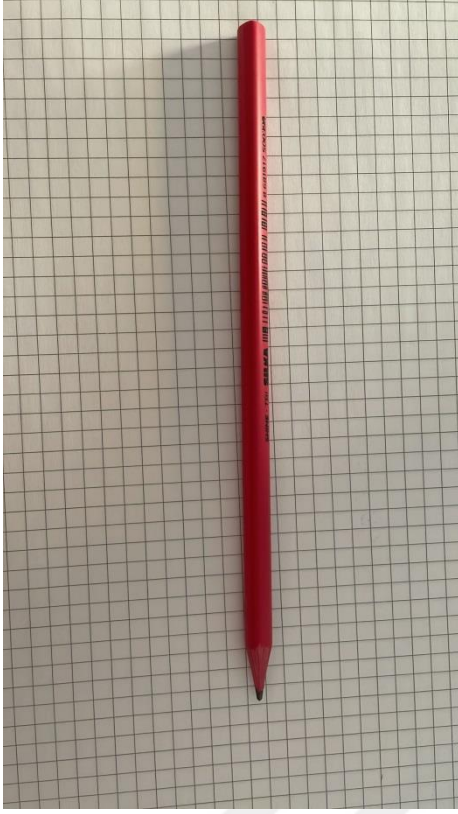
EK-5.38. Silgi

EK-5.39. Kalemtır ş ve bandana

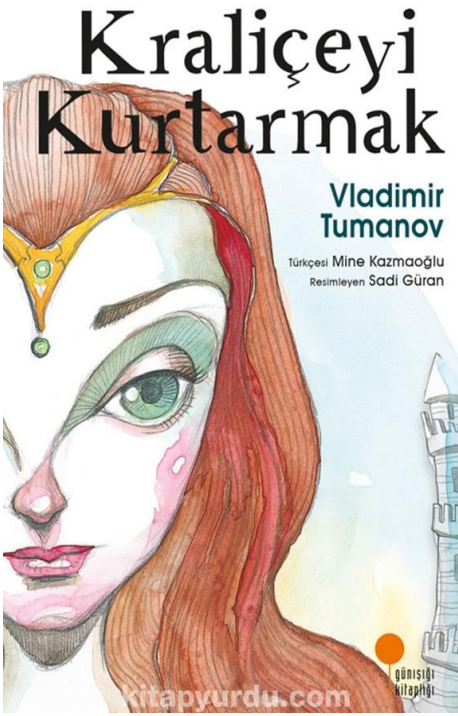
EK-5.40. Kalem

EK-5.41. Kalem

EK-5.42. Kalem

EK-5.43. Kitap

EK-5.44. Kalem

EK-5.45. Bileklik

EK-5.46. Anahtarlık

EK-5.47. Toka

EK-5.48. Nazar Boncuğu

EK-5.49. Toka

EK-5.50. Kalemıraş

EK-5.51. Oyuncak Araba

EK-5.52. Silgi

EK-5.53. Not Defteri

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı :Leyla BAŞAK GÖRGÜLÜ

Yabancı Dil : İngilizce(B1)

Doğum Yeri ve Yılı :

E-Posta :

ORCID ID :

Eğitim Geçmişi:

Yüksek Lisans: 2025, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Lisans: 2014-2019, Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı.

Lise: 2010-2014, Sinop Lisesi

Ödülleri:

2019, Onur Derecesi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Mesleki Geçmişi

2018-2019 Özel Acıbadem İstek Okulları- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

2019-2019 Ulus İlgi Kişisel Gelişim Kursu- Türk Dili ve Edebiyatı/Türkçe Öğretmeni

2019-2021 Küçükbakkalköy Final Kişisel Gelişim Kursu - Türkçe Öğretmeni

2021-2022 Hız Yayınları - Ortaokul Türkçe grubu soru yazarlığı ve tashih çalışmaları

2022-2022 Sonsuz Akademi -Hızlı Okuma ve Türkçe Öğretmeni

2023-2023 Ayraç Akademi - Hızlı Okuma ve Türkçe Öğretmeni

2023-2024 Doping Hafıza – Çevrim içi ders anlatımı - Türkçe Öğretmeni

2025- 2025 İnönü Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi - Özel Eğitim Öğretmeni

2025-2025 Derslig – Redaksiyon çalışmaları(proje bazlı)